Kärlekens Rival. Skådespel i tre akter

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta skådespel av **Frida Stéenhoff** (1865-1945), alias **Harold Gote** har digitaliserats av Dramawebben och anpassats för Projekt Runeberg i janauri 2016 av Ralph E.

KÄRLEKENS RIVALKÄRLEKENS RIVAL

skådespel i tre akter

AV

Harold Oote OSKARSHAMN OSKARSHAMNS-BLADETS BOKTRYCKERI

1912PERSONER:

Fru HELENA GRIP, enka.

Fröken IRENE LARSSON, hennes väninna.

Doktor EJNAR LUND.

Fröken EVA SANDBERG, fru Grips hushållerska. Notarien SVERKER ESBJÖRNSSON, släkting till fröken

Sandberg. Herr BO STRANDMARK, affärsman. JÖRAN UF, kask och betjent. NANCY BORG, Johans trolovade.

Första akten försiggår i en park. De övriga i fru

Grips villa.KÄRLEKENS RIVAL.

FÖRSTA AKTEN.

En park av ekar oeh kastanjer. Snett över scenen går en väg. Till vänster i förgrunden står en bänk vid vägen. Marken är väl sopad och krattad, men kring bänken ligga några höstlöv.

I fonden skymtas havet.

Inbegripna i samtal stå Johan och Nancy vid bänken.

Johan är en ung man på tjugofem år, korrekt, med ett kantigt, rakat, aldrig leende ansikte.

Nancy är en spenslig och blek, ganska söt, tjngoårs flicka. Hon är enkelt klädd i en mörkblå klädning och svart hatt.

JOHAN:

Du telefonerade inte och kom inte på den vanliga tiden. Jag blev rädd, att du var sjuk. Kanske död. Vem skulle underrätta mig om någonting? Jag skulle kunna möta din likprocession utan att veta, att det var da.

NANCY:

Du är vådligt rar, men alldeles för ängslig. Jag lever som du ser. Men vi har haft svåra dagar. Vi slavar som negrer.

JOHAN:

Om du åtminstone hade något för det.8

NANCY:

Hur mycket har du satt in den här veckan?

JOHAN:

Litet mer än vanligt. Det växer. Allt klarar sig med åren för oss, bara vi håller i och samlar.

NANCY:

Undras just, när det skall realisera sig?

JOHAN (beundrande):

Du är född att vara rik och fin. .

NANCY:

Eftersom jag inte var rik så gick det på tok för mig. — Om jag åtminstone då hade haft begrepp om sparsamhet.

JOHAN:

Sådana syndapängar skulle jag inte velat se dig behålla.

NANCY:

Äsch. Gör dig inte så förfärligt helig. Det är bara svartsjuka. Tror du inte jag genomskådar det? (i likgiltig ton)-. Jag såg ett par herrar på avstånd häromdagen, som jag kände igen från Uppsalatiden.

JOHAN (oberörd):

Än se'n? Vad angår det mig?

NANCY:

Inte mig häller.9

JOHAN:

När kommer du och hälsar på mig?

NANCY:

Så fort jag får tid. Nu måste jag springa. Adjö med dig.

JOHAN:

En puss först. (De kyssas ömt.) Adjö med dig. Glöm inte att telefonera.

(Efter flera vänliga nickar går Nancy åt vänster. Johan åt höger. Scenen blir tom ett ögonblick.)

(Doktor Lund och fröken Sandberg komma från vänster långsamt gående och slå sig ned på bänken, liksom av vana.

Han är en femtioårsman, fetlagd och litet trött. Hon är en brunhåxig, burrig- och prydlig dam på fyrtio.)

DOKTORN (knäpper händerna om knäet, sträcker ti t sig bakåt):

Det här lilla morgonmötet gör mig alltid gott. — Luften är behaglig i dag.

FRÖKEN SANDBERG:

Snart nog får vi kyliga dagar.

DOKTORN:

Ännu kan man sitta här en månad, hoppas jag. — Jag avundas alla, som bor här ute. Inne i sta'n är det bråkigt och

dammigt, (i annan ton.) Nå, vad har annars hänt hos er?

FRÖKEN SANDBERG:

Irene kom hem i går kväll.io

DOKTORN:

Ja, det var ju sant, hon skulle komma. Det blev väl glädje högt i tak, kan jag tro? (Sänker rösten.) Är det fru G-rips eget barn eller är det inte?

FRÖKEN SANDBERG (förvånad):

Nej, för all del. Hur har ni kommit på en sådan idé? Irene är dotter till tapetserare Larsson, ni minns? Han som hade affär vid stora torget, innan han dog?

DOKTORN:

Det var före min tid.

FRÖKEN SANDBERG:

Helena har åtagit sig Irene sedan en fem, sex år tillbaka, det är allt. Hon stod så ovanligt ensam i världen. Modern dog redan, när hon var liten.

DOKTORN:

Men fru Grip älskar henne, ja det är inte överdrivet sagt, att hon dyrkar henne. Och det brukar inte vara fallet med en vanlig skyddsling.. Här om någonsin skulle man kunna tro på modershjärtats hemlighetsfulla band.

FRÖKEN SANDBERG:

Jag tycker Helenas tillgivenhet är nästan sjukligt stor. Och den har nog inte förminskats av skilsmässan. — Det har varit ett skrivande utan all ände.11

DOKTORN:

Det är i Paris fröken Larsson har varit? Vad har bon gjort där?

FRÖKEN SANDBERG:

Hon har varit där för språkstudier. I början var Helena också där, men så måste hon hem för villans reparation.

DOKTORN:

Sist jag var uppe, visade mig fru Grip, med oförställd beundran, fröken Larssons porträtt. —

Hon ser mycket bra ut?

FRÖKEN SANDBERG:

Det är en intagande flicka. Och ganska ovanlig i sitt slag. Så enkel extraktion — farföräldrarna var ju bara fattigt torparfolk — men ändå en finhet, som aldrig förnekar sig.

DOKTORN:

Nå, nu blir väl Ni lite ledigare?' Kanske man kan hoppas få träffa Er lite oftare?

FRÖKEN SANDBERG:

Jag håller på att få dåligt rykte, därför att jag möter Er här om morgnarne.

DOKTORN (oroligt):

Ni tänker--väl inte dra Er undan? För lite ynkligt prat? Jag trodde Ni var en självständig kvinna, som satte Er över sådant? —' Det dalom ryktet, det lät så främmande i Er mun.12

FRÖKEN SANDBERG:

Men förstår Ni då inte, att jag måste vara noga, om jag vill leva? Tänk om jag förlorade min plats genom förtal? — Vad menar Ni egentligen med mig?

DOKTORN: Yad jag menar?

FRÖKEN SANDBERG: Varför går Ni och möter mig var morgon?

DOKTORN: Därför att jag behöver Ert sällskap.

FRÖKEN SANDBERG:

Låt mig fortsätta och fråga. Varför behöver Ni mitt sällskap?

DOKTORN:

Vill Ni framtvinga ett frieri? Jag skulle långt före detta frågat er, om Ni ville bli min hustru, om det gått för sig.

FRÖKEN SANDBERG (med lättnad): Tack. Det gläder mig att veta det.

DOKTORN:

Min hustru och jag måste av vissa skäl hålla ihop till det yttre, fast vi vistas på var sitt håll. (Dröjande). Jag har verkligen ibland dragits med den önskan, att Ni skulle vilja bli något för mig i hemlighet, bakom världens rygg. När det nu inte finns någon annan möjlighet.13

FRÖKEN SANDBERG:

Ni har velat göra av mig — er älskarinna?

DOKTORN (ledsen):

Sårar det Er?

FRÖKEN SANDBERG:

Det upprör mig en smula. För övrigt — — jag skulle sakna mod.

DOKTORN:

Ni har bestämt mer levnadsmod än ni tror.

FRÖKEN SANDBERG (i trött ton):

Jag vet inte. Jag är nog egentligen inte skapad för att vara ensam. Men å andra sidan kan jag säga, att jag reder mig bra som det är.

DOKTORN:

Det kan jag ty värr inte säga om mig, om jag vill vara uppriktig. Ensamheten är ganska trist. — Ni förstår mig mycket väl. Jag älskar Er. Jag älskar dig, Eva. Kan jag inte få hoppas att du håller av mig? (Vill ta hennes händer.)

FRÖKEN SANDBERG (drar sig undan):

Jo, jag — men — — Yad skall Helena säga? Hon måste allt veta det. Det får bero på henne.

DOKTORN:

Nej, låt det bero på oss själva. (Han ämnar just dra henne till sig, då steg höras, varför de hastigt åtskiljas.)14

(Notarien Sverker Esbjörnsson kommer från vänster, rökande. Under armen har han en portfölj. Han är en ung man av bulldoggstyp, liten och satt.)

NOTARIEN:

Tjenare. Är tant Eva ute och beder sin morgonbön i skaparens härliga, fria natur? (Han

skakar hand med henne och sedan med doktorn.)

FRÖKEN SANDBERG:

Du får inte säga tant till mig, Sverker. Kommer du inte ihåg det? Jag tycker inte det är vackert.

NOTARIEN:

Jag kan inte säga Eva rätt och slätt. Jag får då ett alltför starkt intryck av urkvinnan och det första syndafallet. Och att du dragit så mycket trassel över mänskligheten, att man skall behöva bli advokat och plugga in hela den juridiska smörjan.

DOKTORN:

Men om Ni lägger till tant så modereras intrycket?

NOTARIEN (till doktorn):

Vad vi män förstår varandra. Tant är ett härligt ord. Ni borde också säga tant. Det lägger banalitetens harmoni över fantasiens allt för eldiga brus.

FRÖKEN SANDBERG:

Du får gå din väg, om du pratar dumheter.15

NOTARIEN (sätter sig):

Stör jag? Det kan jag aldrig tro. Det är alltid trevligare med tre än med två. (öppnar sin portfölj.) Jag studerar ett fall — —

DOKTORN:

Ett syndafall. Annat har ni jurister inte med att göra.

NOTARIEN:

Ack, alla fall är syndafall. Jag har aldrig hört om någon, som fallit in i syndfrihet. Men det här fallet--

FRÖKEN SANDBERG (slår igen hans papper):

Jag vill inte höra dina ruskiga historier. Det du brukar uppbygga mig med kan komma en att stelna av fasa.

NOTARIEN:

Jag vet ju, att du särskilt intresserar dig för barnamord och fosterfördr — —

FRÖKEN SANDBERG (utbrister):

Nej men Sverker då, att du inte skäms!

NOTARIEN:

Jag bedyrar, det var ej illa menat. Jag tycker det är en god sida hos dig, kanske den bästa.

DOKTORN (till notarien):

En artighet verkar bättre, om den har en behaglig vändning.16

NOTARIEN:

Det är frågan om det? Jag tror inte det behagliga i längden verkar någonting alls. Allt framåtskridande i världen.kommer genom obehag.

DOKTORN:

Misstag. Allting kommer indirekt genom kvinnan — därför att hon är behaglig.

NOTARIEN:

Säger ni verkligen det? Skall jag behöva tro det? Nej, det passar mig inte. Jag kan inte lägga om mitt system. Det blir för mycket besvär.

FRÖKEN SANDBERG:

Du gör dig mera gällande genom att vara drastisk och obehaglig, det har du på sätt och vis rätt i.

NOTARIEN (till doktorn):

Jag är i alla fall gärna med på, att kvinnans tjuskraft är stor. Också beundrar jag henne så oavbrutet, att jag riktigt längtar efter en paus.

FRÖKEN SANDBERG:

Vad skulle du använda den till?

NOTARIEN:

Att beundra mig själv förstås. Det har jag nu aldrig tid till. Jag är ständigt förälskad i någon kvinna.

DOKTORN:

Det gläder mig, höll jag på att säga.17

NOTARIEN (ironiskt):

Man vill ha kamrater i olyckan?

DOKTORN:

Det visar åtminstone, att inte naturen är förkonstlad.

NOTARIEN:

Klockan sex i går slutade mitt tycke lör fröken Ekekrona, därför att hon hade en missklädande hatt. Och klockan halv sju började min passion för fröken Larsson, som jag mötte, när hon kom från tåget. Hon har en hy, som kunde få en bautasten att slå kullerbytta. (Till fröken Sandberg): När får jag komma och hälsa på er?

FRÖKEN SANDBERG:

Inte på länge. Helena vill nu i lugn och ro glädja sig åt Irenes hemkomst.

NOTARIEN:

Alltså i morgon. — Får jag ta med Strandmark? Han är också kär i fröken Larsson. Men han förnekar det energiskt. Så illa däran är den stackars hygglige Bo.

FRÖKEN SANDBERG:

Var har han träffat Irene?

NOTARIEN:

Det har jag inte reda på. Det gör väl ingenting till saken, om det är på tåg eller ångbåt eller hur som hälst. Di hade visst ressällskap. Bo fick göra sig grön som betjänt ända från

Kärlekens Rival.Paris. Och nu vill han partu hli det för live den idioten.

FRÖKEN SANDBERG:

Om jag talar om det här för Helena, kommer herr Strandbergs umgänge hos oss nog inte att bli så värst livligt.

NOTARIEN:

Det är ju sannt, fru G-rip är förfärligt jalu.

FRÖKEN SANDBERG:

Hon vill minsann inte bli av med sin ögonsten så fort hon fått hem henne. (Reser sig.)

DOKTORN (reser sig också):

Jag får väl följa er hem, fröken Sandberg?

FRÖKEN SANDBERG:

Nej tack, jag skall gå i några matvarubodar.

NOTARIEN:

Köp hem något riktigt gott till i morgon. Yi stannar nog till kvällen.

FRÖKEN SANDBERG:

Det är tur, om din vän har ett annat sätt än du. Annars gör ni ett trevligt par.

NOTARIEN:

Jag lämnar honom, av ädelmod, rollen att vara gentleman för två. — Han överglänser mig i allt skönt, utom i skönhetsdyrkan. Där tävlar vi.19

DOKTORN: Dyrkan av skönheter, menar ni?

NOTARIEN (till honom):

Två unga män, så fulla av kvinnan, är det inte ägnat att vinna gillande?

DOKTORN:

Nå nå, det kan också dyrkas för mycket.

NOTARIEN: Knappast. Manlighet förpliktar.

FRÖKEN SANDBERG (med torr humor):

Emancipera er mina herrar.

NOTARIEN:

Aldrig. Oket är tungt men ljuvt, mormor Eva.

(lian håller kvar hennes hand.)

FRÖKEN SANDBERG: Nej, släpp mig. Nu måste jag gå. (Hon tar

avsked av doktorn med en innehållsrik blick och går hastigt till höger.)

NOTARIEN (ser efter henne):

Månntro det ännu ryker i den gamla eldstaden?

DOKTORN (förargad):

Man kan tvivla på, att Ni aktar och håller av Er släkting? — Men det gör Ni ju i alla fall.

NOTARIEN:

Utan tvivel. — Jag är mycket nöjd med20

henne — för att nu,vara en anhörig. Och jag-överser med hennes kvinnliga fel.

DOKTORN:

Till exempel?

NOTARIEN:

Hon är sentimental, men ändå torr. Och bråkar med samhällsförbättraridéer och sånt där jox. (ivrigare): Men låt oss tala om något viktigare, efter som jag har förmånen av ert sällskap. Jag intresserar mig mycket för fallet Grip.

DOKTORN (ser på honom):

Menar Ni, att Ni intresserar Er för fru Helena Grip?

NOTARIEN (undvikande):

Jag föredrar den andra formuleringen. Men det är en bisak. (Bedjande): Skilj dem åt doktor Lund, om Ni kan?

DOKTORN (förvånad):

Fru Grip och fröken Sandberg?

NOTARIEN (kastar otåligt på huvudet):

Nej. — Fru Grip och fröken Larsson, (övertygande): Om Ni ville tala med fru Grip? Det gör intryck, vad Ni säger. Ni är hennes läkare. Och så har Ni asylen bakom Er, som ger auktoritet.

DOKTORN:

Är det som dårhusläkare Ni vill, att jag skall tala med henne?21

• NOTARIEN: Tänk Er, att hon är en dåre.

DOKTORN:

Ja ja, det kan man ju tänka om alla, mer eller mindre.

NOTARIEN: Di erkända får man narras för?

DOKTORN: Det fordras ibland.

NOTARIEN: Talar Ni alltid sanning med di övriga?

DOKTORN: Jag försöker åtminstone.

NOTARIEN:

För min del gillar jag alltid jesuitmoralen. Det finns ingenting klokare, än att ändamålet helgar medlen. Man kan ju utbyta jesuitmoral mot förmyndaremoral, som stöter mindre. Sedan skall man känna sig som sina medmänniskors förmyndare och i välmenande syfte bedra dem, när det behövs.

DOKTORN: Vart vill Ni komma?

NOTARIEN:

Därhän att Ni övertygar fru Grip, att hon av oegennyttig rättskänsla bör sända fröken Larsson ifrån sig. Och det så fort som möjligt.22

Hon ägnar henne ju en vansinnig dyrkan. Kan det vara nyttigt för ett ugnt fruntimmer, att vara föremål för intensivt avguderi?

DOKTORN:

Måttligt är säkert bättre.

NOTARIEN:

Flickan Larsson kommer att bli så bortskämd, att hon blir totalt förstörd.

DOKTORN (ironisk):

' Är ni mycket mån om hennes sunda utveckling?

NOTARIEN:

Mycket. — För min vän Strandmarks skull. Ni gjorde en god gärning, om Ni kunde skilja dem åt.

DOKTORN:

Ni är särdeles intresserad för goda gärningar? Det är vackert. Har Ni några andra skäl också för Ert nit?

NOTARIEN:

Nej, absolut inga. Jag har personligen intet att vinna eller förlora på de båda väninnornas skilsmässa.

DOKTORN:

Jag beklagar, herr Esbjörnsson, men jag kan nte räcka Er den hjälpande hand, Ni ber om. Det går alldeles utanför min uppgift som läkare. Till motsats mot Er anser jag mig alls inte som mina medmänniskors förmyndare. Om fru Grip vill skämma bort fröken Larsson, det har jag sannerligen inte med att göra.23

NOTARIEN:

Jag trodde Ni tog Er uppgift vidare än så? .

DOKTORN:

Man kan aldrig ta den nog trångt, det har livet lärt mig. Ju mindre man ingriper dess bättre.

NOTARIEN:

Har Ni kommit till det stadiet? Om jag vetat det förut — — (Lågt) När man talar om trollen —

(Fru Helena Grip och fröken Irene Larsson komma från vänster.

Fra Grip är en trettiofem års dam, liten, mörk, med strålande, vänliga ögon. Hon är mycket förfinad till väsen och dräkt.

Fröken Irene Larsson är en aderton års flicka med synnerligen tilldragande utseende. Håret är halvmörkt, hyn ljus med vackra färger. Hennes gestalt är av medellängd, elegant linjerad.)

DOKTORN (går damerna tillmötes):

Det var förståndigt, att ni motionerar er om morgnarna.

FRU GREP:

Doktorn är nöjd med sin patient, tror jag? Måtte jag alltid kunna vara till nöjes. (Presenterar Irene.) Här är den efterlängtade. Nu blir jag frisk av bara glädje, sedan jag fått hem min skatt.

DOKTORN (till Irene):

Välkommen hem igen, fröken Larsson. — Nu blir således husläkaren överflödig.24

FRU GRIP:

Som läkare hoppas jag, inte som vän. Överge oss inte!

NOTARIEN (till Irene):

Ni kommer att vantrivas ohyggligt i den här hålan.

IRENE:

Det tror jag visst inte.

FRU GRIP:

Det är ingen fara. När det blir tråkigt så reser vi ut tillsammans och studerar allt skönt och härligt, som finns i världen. Dessemellan skall vi komma hem här och vila ut, läsa, tala, tänka (småleende) och se våra vänner hos oss.

DOKTORN:

Ett angenämt levnadsprogram.

NOTARIEN:

Jag hoppas, att Ni snart kommer att leds ihjäl. Det skulle visa gott gry.

FRU GRIP (till Irene, skämtsamt):

Du skall aldrig bry dig om, vad notarien säger. Han tjänstgör hos mig som hovnarr.

NOTARIEN:

Och sanningssägare. — Men ursäkta, nu måste jag visst bort och fylla samma mission på annat håll. Jag kan inte ägna mig uteslutande åt hovet Grip.25

FRU GRIP:

Jag delar så gärna med mig av det goda.

NOTARIEN:

Får jag komma upp i morgon afton och ta en vän med mig?

FRU GRIP:

Visst får ni det.

NOTARIEN:

Det är Strandmark. Fröken Larssons ressällskap. En för detta kamrat till mig.

FRU GRIP:

Han är ju affärsman?

NOTARIEN:

Han studerade först juridik och tänkte bli docent för att sedan med tiden få professur. Men så måste han slå om, av ekonomiska skäl. Nu har han det mycket bra. För mig har han varit den räddande ängeln. Utan honom skulle jag fått slunga böckerna och det skulle grämt mig åtskilligt.

FRU GRIP:

Han såg hygglig ut. Jag såg honom vid tåget.. Tag gärna med honom till oss. Jag vill se folk hos mig. Jag har låtit restaurera och utvidga min villa, för att kunna ta emot i större stil. Vad tycker Ni om den? Jag tycker själv den har blivit särdeles lyckad.26

DOKTORN:

Den är helt enkelt charmant. Och med så tilldragande värdinnor blir salongerna nog aldrig tomma. Men en aning säger mig, att Ni ej länge får behålla fröken Larsson. Det kommer nog en rövare, eller låt oss säga riddare, och snappar bort henne snart nog.

FRU GRIP (obehagligt berörd): Yi lever inte i kvinnorövandets tider.

NOTARIEN:

Det skalle vara utmärkt,om vi ännu gjorde det.

(Han lyfter på hatten och går ut till höger.)

DOKTORN: Tänker damerna fortsätta promenaden?

FRU GRIP:

Vi kan gärna sätta oss ett slag, eller hur Irene?

IRENE:

Varför inte. (De sätta sig'. Doktorn förblir stående.)

DOKTORN (ser på klockan): Min tid. är tyvärr ute.

IRENE (sträcker sig ned och tar ett löv, sedan ett till, beundrande):

" Vilka förtjusande färger. Det rena guldet. Fast i olika nyanser.

FRU GRIP:

Irene är så konstnärligt anlagd. Hon har så . fint färgsinne och njuter så djupt av allt vackert27

IRENE (litet förlägen):

För all del, beröm mig inte.

DOKTORN:

Fröken Larsson tänker kanske utbilda sig till artist?

IRENE:

Nej, det har jag alls inte tänkt på.

FRU GRIP:

Yrkesartistens törniga väg vore alldeles för g-rym för Irene. Redan för en vanlig kvinna blir den i allmänhet nästan outhärdlig. Och Irene, som är mycket ömtåligare än flertalet! Nej, det skulle inte passa! Men hon får bli så mycket konstnär hon någonsin vill, till eget nöje •och till min glädje.

DOKTORN (hälsar tül avsked):

Jag kommer väl upp ändå någon gång, fast ni är friska.

FRU GREP:

Ni vill kanske också göra oss det nöjet i morgon? På en enkel smörgås? Det vore riktigt snällt av Er.

DOKTORN:

Tack. Om jag inte blir hindrad, kommer jag gärna. (Han,går ut till höger.)

IRENE:

Han är visst snäll?28

FRU GRIP:

Han är riktigt god. Och som läkare kan

man ha fullt förtroende för honom.

IRENE:

Den andre tycker jag mindre om. FRU GRIP:

Notarien Esbjörnsson är något egendomlig. En bisarr, disharmonisk natur. Jag bjöd honom för Evas skull. Hon är släkt med honom och håller visst av honom. — Han kan vaxa ganska Instig ibland.

IRENE:

Han är bestämt stygg?

FRU GRIP:

Man får inte begära för mycket. De flästa män är stygga. Di är hjärtlösa. Magen har visst inkräktat även hjärtats plats. — Tagna, alla tillsammans, som massa, är männen förfärliga. Det är våra givna fiender.

IRENE:

Men en och en?

FRU GRIP:

En och annan kan vara välvillig, som doktor Lund. — Men låt oss inte tänka på dem nu.

(Innerligt): Är du glad att vara hos mig igen?

IRENE (smyger tacksamt sin hand i hennes): Om jag är glad? Vilken fråga. Aldrig kunde jag tro, att det fanns en sådan vänskap som din.29

FRU GRIP (känsligt):

Nu beror det på, om — David alltjämt kan trivas hos Saul?

IRENE:

Å, likna dig inte vid Saul. Han var ju som •en ond ande och du är en ängel.

FRU GRIP:

Nog vill jag vara god mot dig alltid.

IRENE:

Hur kommer det sig, att du fäst dig så vid mig?

FRU GRIP:

Du rör mig djupt. Det är ingen förklaring, men det är så.

IRENE:

Det är så underbart — så ofattligt —

FRU GRIP:

Allt som sammanhänger med dig — var vibration av din röst — är som balsam för mig. Och jag behöver balsam. Du har räddat mig, Irene, från svårmod och förtvivlan. Undrar du på, att du är mig kär.

IRENE:

Jag håller också gränslöst mycket av dig.

FRU GRIP:

Jag känner det. — Jag känner också, att det är nog med en vän som du för att livet30

åter skall bli ljust och rikt. Du har en förmåga av förstående och samkänsla, som är underbar.

IRENE:

Har jag verkligen det? Mera än flertalet?

FRU GRIP:

Du kan inte jämföras med någon. Jag har hela mitt liv förut sökt sympati, men alltid förgäves. (Med vemod): Vad jag var ensam förr. Ibland om vinterkvällarne kunde jag stanna framför fönstret och dra undan gardinerna för att se ut över staden. Där låg den utbredd i mörkret, med sina ljusrader som speglade sig i vattnet, och vinterhimeln ovanför. Sådana där kvällar kunde vara underbart sköna, men di var så kalla. När jag började frysa in i själen,, då var det slut med mig. Ocb när månen kom fram — — Det starka, blåvita månskenet skrämde mig. Jag blev liksom overklig i en overklig: värld. Jag såg på de små människorna där nere — — Vad hade di stackarne i

skapelsen att göra? Jo, bländas och frysa.

IRENE:

Ett starkt månsken kan verkligen vara hemskt. Månen gör av jorden en isvärld som sig.själv.

FRU GRIP:

Jag kunde ligga vaken om nätterna och rysa. för liyets förfärliga grymbet. Jag tänkte på tillvarons gåta — på världsalltets myriader varelser, som ingen bryr'sig om, och som inte31

bryr sig om varandra. Är det inte ohyggligt? Om varje atom känner sig som något för sig — av evighet skapad och isolerad? Vilket fruktansvärt öde?

IRENE:

Men vi människor har ju medlidande med varandra?

FRU GRIP:

Du är den enda som har det med mig. Alla de andra avundas mig bara mina jordiska ägodelar.

IRENE:

Di förstår dig kanske inte? Du visar inte din känslighet för dem så som för mig.

FRU GREP:

Kanske det är felet. Men jag tycker jag har ett behov att slösa vänlighet på alla, fast jag samtidigt alltid är rädd, att jag skall få betala det på något bittert sätt. — Men hädanefter är allt bra. — (Hon smeker Irenes hand.)

IRENE:

Så länge jag lever, blir du aldrig ensam.

FRU GRIP:

Jag vill säga dig något, som nästan spränger • mitt bröst.

IRENE:

Det törs jag inte höra.

FRU GRIP:

Törs du"inte?32

IRENE:

Då blir jag så gripen. Jag tål inte rörelse. Jag är för öm i hjärtat. Det snör ihop i halsen.

FRU GREP:

Skall vi tiga med det som går på djupet? Skall vi tiga med det, som griper ända in?

IRENE:

Sådant tvingar mig att gråta, och då kan jag inte tala.

FRU GRIP:

Men du kan höra. Du måste höra. (i lidelsefull ton): Förlorar jag dig, så kan jag inte leva.

IRENE:

Du menar om jag dör? På annat sätt kan clu inte förlora mig. Jag skall aldrig överge dig. Bara en sådan tanke är mig omöjlig.

FRU GRIP:

Ofta har jag gått till rätta med mig själv och frågat, om min gränslösa tillgivenhet för dig kan vara orätt.

IRENE:

Hur skulle den kunna vara det?

FRU GRIP:

Den skulle kunna vara förkastlig, om den i sig hade något orent. Men den har inte det. — Du förstår inte nu min tankegång. Den är dig alltför främmande. Du är för ren för att fatta den.33

IRENE:

Kanske du vill förklara den för mig?

FRU GREP:

Nej, varför dröja vid sådant, som är utan värde för oss. Är det till exempel orent att trycka en ros mot sin kind? Eller att stryka sin älsklingshuud över hjässan? Om man har en fågel och värmer den i sin hand, är det sinn-- ligt? Eller att trycka ett barn i sin famn? All tillgivenhet blir då fläckad och oren. De skönaste känslor bli förnedrande.

IRENE (tvivlande):

Men är det verkligen någon som säger det?

FRU GRIP:

Folk säger alltid så gärna det som är fult. Männen i synnerhet säger allt ont, när det är kvinnor det gäller. — Di skulle kunna tala illa om oss.

IRENE (med tillförsikt):

Nej, det är omöjligt.

FRU GRIP:

Skulle du kunna lida för mig?

IRENE:

Med glädje vad som hälst. Det vore ju bara liksom en avbetalning — —

FRU GRIP:

Säg inte så. Du har ingenting att betala. — Men jag tror dess bättre, att det inte skall bli

fallet. Vår inbördes aktning skulle nog ändå kunna hålla oss uppe i vilka stormar som hälst.

IRENE:

Jag tror, att allt vad du säger är rätt, allt vad du gör är rätt. Jag kan inte tänka mig dig annat än i förening med den högsta ädelhet. Aktning är ett för svagt ord — från min sida.

FRU GRIP (rörd):

När jag ser in i dina ögon, när jag smeker din kind eller ditt hår, är clet som om jag smekte ett barn, en blomma eller en fågel, fast oändligt mycket ljuvare. Det kan inte vara orent. Då skulle allt sinne för skönhet och älsklighet vara ett brott. — Och skulle inte du vara mer värd beundran än djur och blommor? Kom ihåg, att du är ej för mig en människa eller en kvinna, utan ett ideal.

IRENE:

Jag vill vara mer för dig än din hund och din fågel.

FRU GRIP:

Du skall bli min värld.

(De sifcta en stund tysta, hand i hand.

Notarien Esbjörnsson och herr Bo Strandmark komma från höger.

Herr Strandmark är en ung man med fördelaktigt utseende.)

NOTARIEN:

Jag har inte gått många steg, förr än jag möter min vän Bo. Han måtte haft någon oför-35

klarlig dragning åt det här hållet denna morgon. (Med en blick på Irene): Kanske inte så oförklarig häller. — Jag följde med tillbaka för att leda honom rätt och få presentera honom.

FRU GRIP:

Vi är redan föreställda för varandra. Jag har redan haft tillfälle tacka herr Strandmark för hans omsorg om Irene.

NOTARIEN:

Då återstår mig bara att försöka göra honom litet hemtam för i morgon. Han är så blyg, för han är en hjälte. Det är bara krukor som jag, som är framfusiga.

FRU GRIP (till Strandmark):

Utan Er hade Irene visst rest till Berlin i stället för till Hamburg.

IRENE:

Ja, det var nära på.

STRANDMARK:

Det hade nog gått bra ändå. Unga damer är så resvana och praktiska nu för tiden.

IRENE:

Inte jag. Jag kommer alltid galet. Jag hittar aldrig rätt. Det är för att jag inte har något lokalsinne.

NOTARIEN:

Men Bo har dess mer. Det är ju lugnt för Er att veta.36

FRU GRIP:

Vad menar Ni?

NOTARIEN:

Att fröken Larsson skall göra upp med Strandmark en gång för alla, att han alltid är till hands.

FRU GRIP: Irene har mig. Och jag är resvan.

NOTARIEN (till Irene): Det är väl roligare att resa med en herre?

. IRENE (förlägen):

Sån'a frågor?

STRANDMARK (tar Esbjörnsson skämtsamt om nacken):

Om du generar fröken Larsson, kastar jag upp dig i trädet där.

NOTARIEN:

Apropos hänga i träd så hittades i morse på en vind —

FRU GRIP (ryser): Tala inte om att någon hängt sig.

NOTARIEN:

Då övergår jag till något annat erotiskt. (Tar fram sin plånbok.) När jag var Sjuk i förra månaden, hade jag fasligt tråkigt och började till slut titta efter giftermålsannonser.

FRU GRIP: För att få en sjuksköterska?37

NOTARIEN:

Jag samlade en hög så stor som så på några dagar. Se'n slungade jag smörjan utom två, som är verkligt tilldragande. Hjälp mig nu att välja.

FRU GRIP:

Snälla notarien, gör inte någon galenskap för att driva gäck med stackars enfaldiga kvinnor.

NOTARIEN:

Så här låter den första — "Äktenskap. God, bildad, anspråkslös, musikalisk flicka önskar bekantskap med ensam, god, sympatisk, musikalisk man,. som innehar fast anställning, lever i enkla, men fina vanor och känner ungdomligt. Allvarligt menade, ej anonyma svar avhämtas på centralpostkontoret. Adress: Augustiros."

FRU GRIP:

Det här gör mig riktigt nedstämd. Vad det finns många olyckliga, ensamma människor.

NOTARIEN:

Nu kommer den andra, som tog mig med storm. Hör bara — "En varelse i djupaste och härligaste mening mänsklig, och av kvinligt kön, lider i ensamhet av sitt överfulla hjärta. Hon längtar att öppna sitt jag för en idealman och därför, icke för skämt, icke för tidsfördriv, icke för äktenskap, utan för själarnes samklang, räcker hon nu ut en hand i det mörka okända. Den som förstår, vad det här gäller må gripa tag med glädje. Denna tidnings annonskontor mottager svar till "Hand i mörkret, mot ljuset."38

IRENE:

Har det där verkligen stått i en tidning?

NOTARIEN (räcker henne annonsen): Var så god och kontrollera.

FRU GRIP: Det är grymt att håna dem.

STRANDMARK: Jag tycker också, att det är synd om dem.

NOTARIEN:

Di här kvinnorna är kanske helt enkelt förtjusande, fast di blivit undanskuffade i ett hörn, där ingen ser dem. Jag behöver bara gå till mig själv. Jag är ju visst inte förtjusande, men ändå skaplig nog. Icke för ty går jag här ensam och så att säga inkognito. Inte en enda kvinna har ögonen på mig. 1 denna stund är jag färdig att gifta mig med vem som hälst, som vill hålla av mig troget och hängivet till livets slut.

FRU GRIP:

Och i nästa ögonblick vore Ni färdig att övergiva vem som hälst, även den mäst trogna varelse i världen. Ni är en stämningsmänniska, herr Esbjörnsson.

NOTARIEN:

Vilken av annonserna skulle du Bo hälst besvara?

STRANDMARK: Bevara mig gudarne att komma i ett sådant val.39

NOTARIEN:

När jag tänker rätt på saken, är visserligen den sista mäst poetisk, men också nästan alltför själisk. Hon vill inbilla sig och andra, att hon består uteslutande av själ.

FRU GRIP:

Det är kanske inte någon inbillning. Somliga människors intressen är så övervägande av andlig art, att man gott kan säga, att di består av idel själ.

NOTARIEN:

Sådana människor kallar jag för abnonna.

FRU GRIP:

Gör det, om det roar Er. Det betyder ingenting.

NOTARIEN:

En normalmänniska skall ha ett visst kvantum själ och ett visst kvantum kropp.

FRU GRIP (ler):

Tror Ni på den där billiga filosofien om normalmänniskan? Då får Ni allt gå ikring med lykta och söka. (Till Irene): Nu tror jag vi fortsätter vår promenad. När notarien kommer in på materialismens försvar, så rymmer jag gärna fältet. Det är bäst att rädda sina öron i tid.

NOTARIEN (låtsas indignerad):

Jag? Som alltid är så mild i munnen.

STRANDMARK (på skämt till fra Grip):

Jag skall försöka hålla efter honom.40

FRU GRIP:

Det är bra. Nu sedan jag fått hem Irene, måste vår samtalston bli litet mindre fri.

NOTARIEN (ironiskt gillande):

Alldeles riktigt. En ung kvinna bör gå med skygglappar för både ögon och öron.

IRENE:

Varför det?

NOTARIEN (rycker på axlarne):

Herre gud — hennes uppgift — — Såg hon allt eländet, skulle hon kanske strejka.

FRU GRIP:

Det var inte så dumt sagt. (Till Strandmark): Har Ni lust att följa med Er vän notarien till oss i morgon? Men vi är alldeles för oss själva. Ingen bjudning.

STRANDMARK:

Jag är mycket tacksam — — Kommer med nöje.

(Fru Grip och Irene gå ut till höger.)

NOTARIEN:

Jag pratar och pratar alla mina dumheter — och du tiger?

STRANDMARK:

Mina egna vore värre.41

NOTARIEN:

Å förhäv dig inte. — Min mening vax att-underhålla frun, medan du underhöll fröken. Men jag var väl som vanligt så intressant, att ni måste lyssna på mig allihop. — Nu skall vi gå-och ha frukost.

STRANDMARK:

Jag behöver ingen mat på hela da'n. — Det var allt sannt det där om själen. Jag känner mig som endast själ. (i ångrande ton): Jag har fört dig bakom ljuset, Sverker.

NOTARIEN (ömkande):

Och kan inte bära på en dubbelhet, utan måste bekänna? Yilken klen affärsman du måtte varat

STRANDMARK:

Det var inte bara på hemresan jag träffade fröken Larsson.

NOTARIEN:

Ni kände varandra förut?

STRANDMARK:

Vi råkades ofta i Paris. Och vi gjorde upp att ha sällskap hem.

NOTARIEN:

Nu spelar hon ganska främmande. O den kvinnolisten!

STRANDMARK:

Nej, hon spelar ingenting. Hon är alltid likadan, en smula reserverad.42

NOTARIEN:

Hon å sin sida talar nog inte häller om för fru Grip, att hon känner dig förut. Det törs hon nog inte för att inte göra sin väninna misstänksam.

STRANDMARK:

Det undrar jag ändå? Fröken Larsson är ingen politiker.

NOTARIEN (ironiskt):

Du känner hennes karaktär? — Illusion, gosse lilla.

STRANDMARK:

Jo det gör jag. Men jag känner mycket litet om hennes levnadsöden. Är hennes föräldrar döda?

NOTARIEN:

Hennes far sköt sig för några år sedan, har jag hört. I förtvivlan över sina ekonomiska svårigheter. En ganska aktad man för resten, tror jag.

(Fröken Sandberg återkommer från höger med ett par små paket på armen.)

FRÖKEN SANDBERG (förvånad):

Är du här ännu, Sverker?

NOTARIEN (presenterar):

Strandmark — fröken Sandberg, min kära tant.

FRÖKEN SANDBERG till Strandmark):

Jag känner Er på sätt och vis redan, genom Sverker.43

NOTARIEN:

Jag har förrått dig Bo. Jag förråder alla mina vänners hemligheter.

FRÖKEN SANDBERG (till Strandmark):

Vet Sverker ingenting precis, så fantiserar han. Yi som känner honom, vi gör åtskilliga avdrag på hans uppgifter.

NOTARIEN (till henne):

Kanske du gör avdrag på min uppgift om fröken Larssons pappa också? Har jag ljugit? Sköt han sig eller sköt han sig icke?

FRÖKEN SANDBERG:

Han förkortade verkligen sitt liv med ett revolverskott. (Allvarligt): Men det ber jag dig, att du håller tyst med, Sverker. Irene vet det inte.

NOTARIEN:

Du kan vara lugn. Jag skall inte berätta •det för henne.

STRANDMARK:

Det vore grymt — —

FRÖKEN SANDBERG:

Helena tyckte också det. Hon hade inackorderat Irene i en prästgård på landet för att hon skulle få hälsa och krafter. Irene lär ha varit en sådan liten stackare på den tiden, att -det var riktigt ynkligt. Genom att hon var långt fjärran från den sorgliga händelsen, kunde44

den omredigeras för henne. Hon fick någon annan förklaring på dödssättet, och den tro hon har, får hon väl leva i, tills hon dör. Här är ju saken glömd för länge sedan.

STRANDMARK:

Nej, det är väl int"e antagligt, att någon är så ofinkänslig, att han underhåller fröken Larsson med samtal orn hennes faders självmord. Det vore upprörande rått.

FRÖKEN SANDBERG:

Ja, välkomna då i morgon, mina herrar t

(Hon går bort åt vänster.)

NOTARIEN:

Nå, skall du nu inom närmaste framtiden koncentrera din energi på att — skaffa dig en bättre hälft?

STRANDMARK:

Jag vågar inte tänka på det, Sverker. Jag kan kanske aldrig göra en kvinna lycklig?

NOTARIEN:

Är du så anspråkslös, blir det naturligtvis ingenting av.

STRANDMARK:

Och så är det ju föga troligt, att man får den man vill ha.

NOTARIEN:

Är man första klass, brukar man ha goda utsikter.STRANDMARK:

Vilken man är så inbilsk, att han tror sig "vara första klass?

NOTARIEN:

Du ser ut åt det hållet, och det brukar- vara huvudsaken för damerna. Vad som är innanför, betyder inte så mycket. — Nog kan du vinna fröken Larsson alltid, om du sätter till litet värme •och klokhet. — Det vill säga, om fru G-rip släpper henne.

STRANDMARK:

Fru G-rip håller väl inte fast henne med våld?

NOTARIEN:

Det finns många andra sätt att hålla fast.

(Johan kommer från höger.)

NOTARIEN:

Nej se Johan. Vad står på?

JOHAN:

Det är herr Strandmark?

STRANDMARK:

Ja, det är jag.

JOHAN (i litet hemlighetsfull ton):

Jag har ett bud till herr Strandmark.

STRANDMARK (går undan några steg med honom

Vad är det?46

JOHAN (lämnar fram ett brev):

Fröken Laxsson kom nyss hem. Hon bad mig skynda mig och se efter om herr Strandmark var kvar i parken. — Hon väntar på svar (han gör en nick med huvudet åt höger) här bredvid, innanför villans grind.

STRANDMARK (öppnar och läser med spänd uppmärksamhet):

Säg fröken Larsson, att jag är här.

(Johan går åt höger.)

NOTARIEN:

Jag såg, att du fick ett brev. Lycklig du som får små biljetter. Jag får klippa ut annonser jag, som inte är till mig. — Och så drömmer människor om rättvisa här på jorden.

STRANDMARK:

Gå din väg är du snäll! Gå!

NOTARIEN:

Jaså, hon kommer hit. — Jag går genast,, om ett par minuter. Jag behöver väl inte springa på förhand.

STRANDMARK:

Hon vill träffa mig ensam. Hon blir generad, om du ser henne komma, förstår du inte det?

NOTARIEN:

Jag skall gå min väg. Min hjälp tycks inte behövas. (Han avlägsnar sig åt vänster. Vänder sig om, ropar): Du tänker kanske inte äta någon middag häller? Eller träffas vi i vanlig tid?47

STRANDMARK (frånvarande):

Det vet-jag inte.

(Notarien går ut till vänster. När Strandmark blir ensam, sätter han sig och läser biljetten en gång till. Stoppar sedan omsorgsfullt in den i sin plånbok. Funderar en stnnd. Ler. Blir allvarsam igen.)

IRENE (från höger):

Det måste förefalla Er underligt det här.

STRANDMARK (ler):

Underligt är inte rätta ordet. — Nu är jag oerhört intresserad av vad Ni kan ha att säga mig.

IRENE:

Det är inte något särskilt roligt. För mig är det ledsamt. Men jag hoppas, det inte skall göra Er så mycket.

STRANDMARK (oroligt):

Jag hoppas Ni inte vill göra mig ledsen?

IRENE:

Jag har emellertid ganska svårt att komma fram med vad det är. (Hon sätter sig. Han sätter sig också.)

STRANDMARK:

Jag skulle gärna hjälpa Er, men jag gissar så dåligt. Jag har inte en aning om, vad det gäller.

IRENE:

Kanske jag måste sätta Er in i, hur jag har det, för att Ni skall förstå mig.48

STRANDMARK:

Har Ni det inte bra?

IRENE:

Jo, utmärkt.

STRANDMARK:

Är det sanning? Ingenting som trycker Er? Inget tvång?

IRENE:

Nej då. (Ändrar sig.) Det vill säga, vänskapen är ju ett tvång. Man är inte fri. — Fri är väl bara den som inte håller av någon.

STRANDMARK:

Minns Ni den där gången vi promenerade i Lilla Trianons park? Den dagen glömmer jag aldrig. Minns Ni den lilla ödlan, som kilade över spetsen på Er sko?

IRENE:

Ja. Yi satt i gräset mitt för "Kvarnen".

STRANDMARK:

Yilken förtjusande dag. De dagarne, som jag fick gå där ute och språka med Er, står för mig som det härligaste i mitt liv.

IRENE:

Jag tycker också, att det var en härlig tid. (Utbrister oroligt) jag tycker att Ni är intressant att tala med, och det är

därför som — — som jag ber Er inte. komma hem till oss.49

STRANDMARK (rycker till): Inte komma hem till Er?

IRENE:

Inte umgås hos fru Grip.

STRANDMARK (med djnp smärta):

Ni visar bort mig? — Eller kanske Ni vill låta mig träffa Er på annat håll?

IRENE:

Nej, det är inte min mening.

STRANDMARK: Ni vill inte träffa mig vidare?

IRENE:

Nej. — Jo. — Nej, jag tycker inte, jag bör.

STRANDMARK: Ni har blivit ond på mig? Vad har jag gjort Er? IRENE:

Hur kan Ni tala så? (Bönfallande): Jag ber Er så innerligt nu, att Ni inte missförstår mig.

STRANDMARK (med darrande röst):

Jag förstår Er mycket bra. Ni vill inte ha mig till vän eller bekant längre. — Det var det bittraste, som kunde hända mig.

IRENE (förtvivlad): Jag ber Er än en gång, tag det inte så.

Kårlekens Rival. 4=50

STRANDMARK:

Men hur skall jag ta det då?

IRENE:

Jag önskar jag kunde förklara för Er mina tankar, men det är inte lätt. Om Ni kunde läsa i mitt hjärta, skulle Ni se, att där finns ingenting ovänligt eller sårande för Er.

STRANDMARK:

Det är ingen mening i vad Ni nu säger. — Irene?

IRENE (förskräckt):

Ni får inte säga Irene.

STRANDMARK:

Har Ni börjat att avsky mig?

IRENE:

Det vet Ni, att jag inte har.

STRANDMARK (bittert):

Yem skulle sagt mig det för några dagar sedan, att det skulle sluta så här.

IRENE (illa till mods):

Jag kunde inte veta — — Jag rådde inte för det.

STRANDMARK:

Ni rådde inte för, att Ni var vänlig mot mig? Hur skulle jag kunna förebrå Er det. (Vekt): Jag fick till och med hålla Er hand. Jag blev så rörd den där gången, när Er lilla hand stanhade51

i min. Den visade, att Ni litade på mig. (Sorgset): Och nu skulle Ert förtroende vara borta? Nu Skulle allt vara slut? (Försöker ta hennes hand) Ni vill aldrig anförtro mig Er hand mera?

IRENE (drar undan sin hand):

Jag har förtroende för Er. Det är inte det ser Ni — —

STRANDMARK:

År Ni sådan? Ler och uppmuntrar, är vänlig och förtjusande och så låter det bara: adjö, vi kan inte ha tillfälle att sällskapa längre.

IRENE:

Nu är Ni orättvis.

STRANDMARK (med av smärta sammandragen panna):

Stöt inte bort mig. Låt mig vara Er vän. Låt oss träffas som förr. Jag skall aldrig begära mer än att se Er ibland, tala med Er någon gång.

IRENE (häftigt):

Nej, det går inte, det går inte.

STRANDMARK:

Utan Er har jag inte kraft att uthärda tillvaron. Det blir så tungt, så mörkt att gå i det dagliga enahanda utan en enda ljusstråle längre. Vad skall jag leva för, om jag inte får se Er.

IRENE (räcker honom sin hand):

Era ord gör mig så förfärligt ont. Jag kan inte säga det.52

STRANDMARK (lutar sig ned över hennes hand, trycker den intill sig, kysser den):

O om Ni visste--(Tårar komma i hans ögon.

Han tar upp sin näsduk och torkar bort dem.)

IRENE (upprörd):

Ni får inte gråta för min skull.

STRANDMARK:

Varför har Ni hittat på det här, att vi skall skiljas?

IRENE (kämpar med sig själv):

Ni måste tro, vad jag nu säger: det är mitt hjärta som tvingar mig.

STRANDMARK:

Det är av godhet således? Men inte mot mig.

IRENE:

Det är av vänlighet mot — Helena G-rip.

STRANDMARK (häftigt):

Har hon bett Er om detta?

IRENE:

Nej, visst inte. Hon skulle aldrig vilja beröva mig minsta glädje. Men jag vill försaka allt för hennes skull.

STRANDMARK:

Är den försakelsen nödvändig?

IRENE:

Ack, varför kan människor inte läsa varandras53

tankar? Då vore allting så enkelt och klart. Då slapp man alla svåra förklaringar.

STRANDMARK:

Skulle Ni verkligen vilja, att jag läste alla Era tankar? (Han ser henne in i ögonen.)

IRENE: •Ja, alla. Varenda en.

STRANDMARK (förtvivlad): Fortsätt avrättningen är Ni snäll.

IRENE (tungt): Avrättningen — —

STRANDMARK:

Av min levnadsglädje, mina förhoppningar, allt vad livet har av värde.

IRENE (med gråt i rösten): Ni gör det omöjligt för mig att tala.

STRANDMARK:

Ni måste tala ut. Att döda någon till hälften är det grymmaste av allt.

IRENE:

Fru Grip har varit så oändligt, god mot mig. Jag är skyldig henne hela min tillvaro. Min hälsa, min uppfostran, allt vad jag fått njuta i livet, ja min syn har jag henne att tacka för. Jag skulle vara blind nu, om hon inte med ömmaste omsorg skött mig under en långvarig54

ögonsjukdom. Hur skulle jag någonsin kunna gengälda henne?

STRANDMARK: Skall Ni betala henne med Ert liv?

IRENE:

Det är ingen betalning.

STRANDMARK: Ni vill inte uttrycka det så.

IRENE:

Hon ger mig hela sin tillgivenhet, hela sin själ. Jag vill ge henne lika mycket tillbaka.

STRANDMARK: Skulle jag därför inte kunna få umgås hos Er?

IRENE (sönderslíten):

Nej.

STRANDMARK (utom sig): Ni tänker rent av offra Er.

IRENE:

Jag vill inte kalla det offer. (Med hängivenhet): Jag håller mycket av Helena. När man får en hel tillgivenhet, vill man också ge en hel tillgivenhet.

STRANDMARK: Om man kan.

IRENE (energiskt): Det är bara att, inte splittra sig. Jag kan55

inte taga emot Helenas hjärta, utan att ge henne mitt.

STRANDMARK:

Ni är skrupulöst redbar. Fast på ett område, där man kanske inte bör räkna på det sättet.

IRENE:

Finns det något sådant område?

STRANDMARK:

Känslans. Där kan man inte ha ett sådant där — kvitteringskonto.

IRENE (oförstående):

Jo, det tror jag visst, att man kan.

STRANDMARK (hopplöst):

Det märks, att Ni är fullkomligt oerfaren om lidelse.

IRENE (reser sig):

Jag önskar inte häller att få erfarenhet om något, som skulle komma mig att handla mot mitt samvete.

STRANDMARK (lidelsefullt):

Det finns känslor med högre rätt än vänskapens och tacksamhetens.

IRENE (skakar huvudet):

Så känner inte jag.

STRANDMARK (tar impulsivt hennes hand för att hålla henne kvar):

Gå inte ifrån mig.56.

IRENE (med bruten röst):

Förlåt mig. — Glöm mig. — Och tack för alla stunder tillsammans.

STRANDMARK (med kvävd röst):

Har vi nu talat slut för alltid?

IRENE (sakta):

Ja. Jag kan inte svika Helena.

STRANDMARK (stelt, förkrossad):

Adjö.

(Irene går nt till höger. Strandmark sjunker ned på bänken. Han lutar armen över ryggstödet och sänker pannan.)ANDRA AKTEN.

Eli vacker, modärn salong med lätta, glada färger. I fonden en bred dorr med fördragna portjärer. Till höger dörr till hallen. Till vänster glasdörr till trädgården. I förgrunden till vänster fåtöljer kring ett bord. Till höger, något längre bort, en soffa. Det är afton.

(Irene sitter vid bordet och bläddrar i en illustrerad tidning. Johan går och ordnar litet här och var, sätter stolar till rätta och ruskar upp kuddar etc.)

JOHAN:

Ursäkta mig, fröken, men jag har så många gånger tänkt fråga, om fröken inte känner igen mig?

IRENE (ser på honom):

Har jag sett Johan förr? (Letar i sitt minne.) Det kan jag inte påminna mig.

JOHAN:

Fröken var inne en gång i affären och frågade efter sin far.

IRENE:

Var Johan inne där då samtidigt? Och kommer ihåg det?

JOHAN:

Jag var biträde sista tiden i boden.58

IRENE (livligt):

Biträde hos pappa? Nej är det möjligt? Det har jag inte haft någon aning om.

JOHAN:

Jag har tänkt säga det flera gånger, men har inte fått något lämpligt tillfälle.

IRENE:

Jag bodde på landet sista vintern pappa levde, och var nästan aldrig i sta'n. Hade jag sett Johan någon mer gång, hade jag nog känt igen Johan.

JOHAN:

Fröken tar väl inte illa upp, att jag berättar, att jag aldrig fick ut, vad jag hade att fodra. Ja, det var nu bara fyrtio kronor förstås.

IRENE:

Det var besynnerligt. Hur kom det sig? Så mycket fanns det väl att ta utav, att biträdena kunde få sina löner ordentligt?

JOHAN:

Det måtte inte ha gjort det. — Men jag har ju inga bevis att komma med, så det är inte min mening att kräva ut någonting av fröken.

IRENE:

Det kan väl Johan förstå, att jag vill gottgöra Johan den förlusten. Jag skall gå efter pängarna med det samma. (Ämnar gå.)59

•JOHAN:

Det är ingen brådska, fröken. Jag skulle kanske inte ha sagt något? Men jag tänkte, att om fröken visste, att jag blivit orättvist lidande, skulle det vara en tillfredsställelse för fröken att göra rätt för sin far.

IRENE:

Det var alldeles riktigt, att Johan talade om det.

JOHAN:

Det är en annan sak också, som jag funderat så mycket på.

IRENE:

Det är bäst jag får veta det med?

JOHAN (drar sig):

Men det är mera obehagligt att tala om. — Jag är på sätt och vis en tjuv.

IRENE:

Hur så?

JOHAN:

Jag har i min ego en sak, som inte är min.

IRENE:

Johan behöver inte vara en tjuv för det.

JOHAN:

Det har inte varit min mening att behålla •den för alltid. Men jag har rakt inte vetat, vad jag skulle göra med den. Jag menar revolvern.60

(Irene ser först på honom fullkomligt oförstående-Sedan rycker hon till. Hon förstår. Det träffar henne som ett slag. Hon sjunker baklänges mot stolsryggen, sluter ögonen, blir alldeles stel av ansträngningen att behärska sig.)

JOHAN (märker ej hennes sinnesrörelse, fortsätter):

Efter polisundersökningen lämnades den in igen i affären, och när ingen tog vara på den, tyckte jag, jag kunde gömma den så länge. — I synnerhet som jag hade en fordran innestående,, — Vad skall jag göra med den?

IRENE (matt):

Förstör den.

JOHAN:

Det tycker jag nästan är skada.

IRENE (med ansträngning):

Jag skall göra det själv.

JOHAN:

Det är ju med rätta frökens tillhörighet. Jag vill gärna lämna den ifrån mig.

IRENE:

Jag skall söka den ett gömställe, där den ligger begravd och oskadlig för alltid, (översiggiven.) Min stackars arma pappa.

JOHAN (deltagande):

Ja, nog hade han det trassligt och svårt på slutet. Det skulle ingen nännas döma honom.61

IRENE:

Lägg in den i mitt rum i morgon, Johan.

JOHAN: Det skall ske, fröken.

IRENE:

Men väl inlagd. Jag vill inte se den. Jag vill inte ta i den direkt.

JOHAN:

Den har aldrig legat bar hos mig häller. Jag har haft den i papper och ombunden hela tiden. — Också av försiktighet. Så att inte någon skulle komma och fingra på den. Den är laddad. Det sitter några patroner kvar.

IRENE (med svag röst): Ge mig ett glas vatten är Johan snäll.

(Han går ut genom fonden och återkommer med vatten, som hon dricker.)

JOHAN:

Fröken är väl inte ledsen på mig för det här? IRENE:

Jag är bara litet uppskakad för att — — Jag visste ingenting, ser Johan.

JOHAN (bestört):

Visste fröken det inte? Då har jag kanske gjort någonting förfärligt. Vad skall frun säga? Hon blir ond på mig.62

IRENE:

Jag kommer icke att tala med någon om detta, Johan. Let är alltför pinsamt.

JOHAN:

Hade jag vetat clet, så hade jag inte sagt ett ord. — Så man kan ställa till.

IRENE:

Det är gjort nu. Låt oss försöka glömma det, jag menar, tänka på annat. — Säg frun, att jag vilar mig i mitt rum en stund. Jag känner mig trött.

JOHAN:

Skall ske.

(Irene går ut till höger.)

(Fru Grip och fröken Sandberg komma från fonden.)

FRÖKEN SANDBERG:

Så bra att jag hann hem innan herrarna kommit.

JOHAN (till fru Grip):

Fröken Irene bad mig säga, att hon vilar i sitt rum en stund.

FRU GRIP (oroligt):

Vad hon är kraftlös av sig.

(Johan går ut till höger.)

FRÖKEN SANDBERG:

Hon tar sig nog snart. I sådan vård som hon får här.63

FRU GRIP (sätter sig vid bordet):

Var det nöjsamt på föredraget?

FRÖKEN SANDBERG:

Alltid lär man något. Det blev diskussion efteråt, och jag kunde inte motstå frestelsen att höra på en liten stund. Det är därför jag kommer så pass sent.

FRU GRIP:

Om gästerna varit här redan, hade det kanske sett litet oartigt ut.

FRÖKEN SANDBERG:

I

Herrarna brukar inte vara så tidiga. (Tar den illustrerade tidningen.)

FRU GRIP:

Var det mäst damer?

FRÖKEN SANDBERG:

Jag vet inte. Det kommer nog i alla fall att stå så i tidningarna i morgon. Så fort det är ett ämne, som journalisterna tycker är tråkigt, så står det. att det var mäst damer.

FRU GRIP:

Om det är ett allvarligt äme, så är det mäst damer.

FRÖKEN SANDBERG:

"Det sociala arbetet" är minsann ett allvarligt ämne.

FRU GRIP:

Hade du något sällskap?64

FRÖKEN" SANDBERG (lägger undan tidningen, dröjer en sekund):

Doktor Lund.

FRU" GREP (förvånad):

Doktor Lund? Går han på föredrag? Jag-trodde han var alldeles för blaserad.

FRÖKEN SANDBERG: Det var nog kanske mäst för — min skull.

FRU GRIP (*er på henne, undrande): Jaså —?

FRÖKEN SANDBERG:

Jag måste få ha ett samtal med dig, Helena? Men hinner vi nu-——

FRU GRIP: Tänker ni gifta er?

FRÖKEN SANDBERG: Det är inte så väl, att det kan bli äktenskap.

FR C GRIP (bestört): Yad säger du? Hur skall jag förstå dina ord?

FRÖKEN SANDBERG:

Jag ämnar ingå en förening, som för mig är likvärdig med äktenskap.

FRU GRIP (efter en paus): Jag trodde du var rädd om ditt rykte?65

FRÖKEN SANDBERG:

Saken lår inte bli känd. Du vill väl inte förråda mig?

FRU GREP:

Naturligtvis inte. — Men hur har du tänkt med ditt arbete?

FRÖKEN SANDBERG:

Just för att jag är i din tjänst och hoppas få stanna där, ville jag säga dig sanningen. Du blir väl inte ledsen på mig?

FRU GRU':

Du vill narra mig, att bli din medbrottsling för att ansvaret skall bli mindre?

FRÖKEN SANDBERG (oroligt):

Men snälla Helena, du tar det väl inte som ett brott?

FRU GRIP:

Nej, inte direkt ett brott.

FRÖKEN SANDBERG:

Mitt samvete säger mig, att två medelålders människor har rätt att bestämma över sig själva och ordna sitt liv som di anser angenämast, när di inte därmed skadar någon annan.

FRU GRIP (utbrister):

Där har vi det. — Men om ni nu gör det?

FRÖKEN SANDBERG:

Det kan du inte mena? Yem skulle vi skada?

Kärlekens Rival. 566

Du är ju den enda, som får veta om det. Och dig kan vi väl inte skada?

FRU GRIP:

Nej, mig personligen gör det ingenting. Vore jag ensam så skulle jag inte lägga mig i, vad du tog dig för. Men jag har ansvar för en annan. (Högtidligt): Jag vill att Irene skall leva i en ren atmosfär.

FRÖKEN SANDBERG (upprörd):

Men det vill du väl inte påstå, att min förbindelse med doktor Lund skulle hindra?

FRU GRIP:

Er kärlek må vara aldrig så upphöjd i era egna ögon, det är dock förmodligen en vanlig könskärlek. En sådan, om än aldrig så hemlig, strålar ändå ut något odefinierbart, som förändrar den andliga luften kring människor. De sinnliga passionerna verkar på omgivningen, om de också verkar i det tysta.

FRÖKEN SANDBERG (i opposition):

Men du känner ju mig? Du vet, vad iag går för. Min karaktär har inte misshagat dig. — Jag kunde haft en hemlig förbindelse i tio år och varit precis densamma. Du skulle inte märkt någonting.

FRU GRIP:

Jo, var lugn. Jag skulle märkt det. — Jag har en instinkt för renhet, som aldrig sviker.

(Johan öppnar dörren från hallen och anmäler notarien Esbjörnsson.)67

NOTARIEN:

Strandmark bad mig framföra sin vördnad. Han kunde inte komma.

FRU GRIP:

Varför inte det?

NOTARIEN:

Han har fått så mycket att göra. (Sätter sig mitt emot fru Grip.)

FRU GRIP:

Just i kväll?

FRÖKEN SANDBERG:

Är det en undanflykt?

NOTARIEN:

Han ämnar söka få ett samtal med fru Grip i morgon. Då ger han väl närmare skäl.

FRU GRIP:

Så besynnerligt? Är han krånglig av sig?

NOTARIEN:

Tvärtom. Han är enkelheten själv. Men det finns andra, som är krångliga, (i annan ton, beundrande): Vad den där klädningen är fördelaktig. Det klär Er att vara klädd i kärlekens färg.

FRU GRIP:

Irene tycker mycket om den här klädningen, därför har jag den ofta.68

NOTARIEN (suckar):

Nu lägger Ni väl bort den för att jag också tycker om den?

FRU GRIP (ler):

Nej det inverkar inte det minsta.

NOTARIEN (spelar förkrossad):

Yad Ni är obarmhärtig. (Vänder sig till fröken Sandberg): Du ser inte hvad ut i kväll?

FRÖKEN SANDBERG:

Jag är inte i någon "hvad" sinnesstämning. — Vad tänker du roa oss med i afton?

NOTARIEN:

Det är väl nöje nog, att jag är här. För resten är jag förbaskat litet upplagd i kväll att roa någon. (Vänder sig till fru Grip): I synnerhet inte Er.

FRU GRIP (skrattar):

Det gör Ni herr Esbjörnsson, antingen Ni vül eller ej.

(Johan anmäler doktor Lund.)

DOKTORN:

G-od afton.

FRU GRIP (litet ansträngt hjärtlig):

Välkommen käre doktor Lund. Så roligt, att Ni blev ledig. Sitt här — (Hon anvisar honom plats bredvid sig.)

NOTARIEN (till doktorn med konstlat intresse):

Hur står det till på asylen?69

DOKTORN (halvler åt hans uppsyn):

Åjo tack, tämligen bra.

NOTARIEN:

Har Ni fått in någon ny dåre idag?

DOKTORN:

Ja, vi har verkligen fått in en olycklig man i dag, som bara gråter över fullkomligt inbillade ogärningar.

FRU GRIP:

Jag har aldrig i mitt liv sett en vansinnig-människa. En sådan skulle göra ett ohyggligt intryck på mig.

NOTARIEN (till doktorn):

Kan man få abonnera på en plats hos Er?

DOKTORN (med en underförstådd blick, ironiskt):

För Er egen del?

NOTARIEN: ,

Jag tänker ibland på mig själv också. — Man försäkrar sig mot alla skador utom förståndsskador. Och ändå. är det mycket vanligare, att man blir vriden, än att man brinner upp. Hur skulle jag få det, ensam som jag är? Var skulle man kasta in mig? Man borde ordna för sig. Det är lika viktigt som brandförsäkring.

FRÖKEN SANDBERG:

Man är hjälplöst i andras våld, när man förlorar sitt förstånd.70

NOTARIEN:

Därför är det bra, att vara säker om en plats, där man blir väl behandlad.

FRU GRIP:

Ni är mycket omtänksam.

NOTARIEN:

Har jag inte rätt? Vill inte Ni också, fru Grip, abonnera på en plats?

FRU GRIP:

Men jag är säker på, att jag aldrig behöver den.

NOTARIEN:

Vi människor känner oss så litet själva.

FRU GREP:

I Era ögon är jag kanske redan mogen för asylen?

NOTARIEN:

Inte så avlägsen tyvärr, som önskligt vore. — Kanske Ni borde interneras redan nu.

FRU GRIP (skrattar, till doktor Lvmd):

Är han tokig eller bara oförsynt?

DOKTORN (skämtsamt):

Fräckhet kan ibland tangera galenskap.

NOTARIEN:

Ni uppmuntrar mig, alltså går jag vidare. I doktor Lunds ställe skulle jag säga fru Grip,71

att hon företer tydliga bevis på degeneration Hon är allt för förfinad. Det är för mycket ras. Linjen vill upphöra. Livskraften har upphört.

FRÖKEN SANDBERG:

Även en hovnarr kan bli för frispråkig. Sverker.

FRU GRIP (road):

Det är överenskommet, att han får vara så frispråkig han vill, då inte Irene hör på.

DOKTORN:

Notarien rör sig med lekmannens djärvhet på ett område, där han inte är hemma.

NOTARIEN:

Det är mina stora anlag för psykologi, som en dag skall göra mig till vår förnämste jurist. Jag ser att fru Grips psyke företer en sjuklig förvandling, som gör hennes sällskap mer och mer farligt, om också mer och mer tjusande.

FRU GRIP:

Tack för sockret på pillerna. Yad min livskraft angår, har den aldrig varit så stor som nu. Jag njuter av att leva. Jag är glad som en lärka från morgon och till kväll. Förr var det annorlunda. Men nu har jag förlåtit mina föräldrar, att di tvingade in mig i tillvaron. — Det är Irene, som har försonat mig med livet. En stor vänskap är i sanning någonting att leva för.

DOKTORN:

En djup tillgivenhet kan rädda livsintresset,72

det förstår jag så väl. Vänskapen kan lika väl som kärleken göra oss rika.

FRÖKEN SANDBERG:

I lika hög grad? Det undrar jag?

FRU GRIP (ser på fröken Sandberg):

Vänskapen har det framför kärleken, som vi nyss-talade om. — Den är ren.

DOKTORN (liksom vaknar, ser kritiskt på henne):

Ren? Hur skall jag förstå det?

NOTARIEN (ser på fra Grip, i jämrande ton):

Och det här skall vara klokt?

FRU GRIP:

Håna mig gärna. Jag håller på mina renhetsidéer i alla fall.

DOKTORN:

Inte om de bevisligen är falska, vill jag hoppas?

FRU GRIP:

Hur skulle de kunna vara falska? Då skulle alla religionerna tagit fel också? Kärnan i dem alla är, att lära människorna avsky den där kroppsliga gemenskapen mellan könen. Därom står tillräckligt för den som vill göra sig besvär att läsa. Kvinna och man bör vända sig ifrån varandra, det är den hemlighetsfulla undermeningen i helgelsen. (Triumferande): Och även ni män, som låtsas ha en motsatt åsikt, ni gillar i ert innersta samvete renhetsidén. Tänk efter.73

Vad menar ni med en ren ung flicka? Jo, en ung kvinna, som aldrig älskat en man. Mera bevis behövs inte för kärlekens orenhet, än samvetenas instinktiva dom.

NOTARIEN:

Det var den grumligaste bevisföring jag någonsin råkat ut för. När jag begagnar den gamla frasen: en ren, ung flicka, är det aldrig i moralisk bemärkelse, utan bara med vissa idéassociationer om renlighet. Är hon noggrannt tvättad, är hon alltjämt lika ren för mig.

FRU GRIP:

Vilken advokatyr! Tror Ni, att Ni nu med några hårklyverier skall komma ifrån den princip, som Ni lagt som en

grymhetens triumf över kvinnosläktet? Kvinnan har älskat er,. och så har ni kallat henne oren till tack. Änej, nu skall ni få igen den med ränta. Kärleken är synd. Varför skall vi fortsätta och synda?

NOTARIEN:

Därför att vi inte kan låta bli.

FRU GRIP:

Det är ett stort misstag.

DOKTORN:

Det hämnar sig i allt, att vi inte var i sin stad försökt bortskaffa tvetydigheterna om det naturügas rätt. (i beklagande ton): Jag trodde ändå inte, att Ni fru Grip hyllade — könsbatet?74

FRU GRIP:

Jag hatar ingen. Ni vet ju själva, att jag tycker om manligt sällskap. Jag tycker, ni är intelligenta och förströende. Men jag sätter vänskapen högre än kärleken. Det är många betydande andar, som gjort det. (Beundrande): Yåra förfäder satte vänskapen högt. De hedrade den som något ädelt, något sublimt, värdigt de yppersta personligheterna. "Sin vän skall man en vän vara" står det i Havamal.

DOKTORN:

Yåra förfäder kände inte kärleken efter våra begrepp. Jag förmodar det var skälet, varför de sökte ersättning i vänskap. Dessutom behövde de hängivna stridskamrater.

FRU GRIP:

Liksom nutidens kvinnor inte skulle behöva hängivna stridskamrater! Vi är mitt uppe i en strid. Vi borde verkligen återinföra vikingarnes fostbrödralag. Tänk vad di tog det förbundet allvarligt. Deras ceremoni att skära upp sina ådror och låta blodet rinna ned och blanda sig i jorden, var nog lika högtidlig som någon vigsel.

NOTARIEN (hånande):

Så gruvligt högstämt och respektingivande det måtte varit? Kanske Ni tänker praktisera det med fröken Larsson en vacker dag här ute i trädgården?

FRU GREP:

En kvinna kan ännu beundra det storslagna. Det som höjer sig över det triviala. (Besjälad)75

Därför kan också en kvinna visa en annan kvinna vägen till harmoni. Ensamma kvinnor borde följa mitt exempel, i stället för att lyssna till kärlekens locktoner. Dä kunde det olyckliga kvinnosläktet till slut finna sällhet hos sig själv. Det blev en världsbefrielse.

DOKTORN:

På många sätt trevar människosjälen efter räddning från melankoli. Naturens drift till självbevarelse tar olika uttryck. En stor vänskap har mer än en gång räddat känsliga varelser från förtvivlan och undergång. (Till notarien) Därför bör man vara ytterligt försiktig i sina omdömen. Man får inte misstänkliggöra vänskapen och därigenom förhindra det goda den kan uträtta. Överhuvud taget får man inte handskas med det psykiska för hårdhänt. Man kan inte dissikera växter med hammare och hovtång.

NOTARIEN (urskuldande):

Det är inte så lätt att välja vapen och verktyg, när man är svartsjuk.

FRÖKEN SANDBERG:

Vem är du svartsjuk på?

NOTARIEN:

Jag vill att både fru G-rip och fröken Larsson skulle tycka om mig i stället för varandra. — Svartsjukan gör dum och elak. Men också motsatsen. Det senare är förstås fallet med mig. — (Med patos) Fru Grip, Ni tvivlar på mannens76

lyckliggörande, förädlande uppgift. Det är ett stort socialt brott. Att inte tro på mannen, det är att inte tro på gud. Det är hädelse. Det undergräver statens bestånd.

FRU GRIP (småler):

Vi har inga lagar ännu om hädelse mot mannen. Men vi får väl, när ni kommer till makten.

NOTARIEN:

Ack vore vi där! — En kvinna föredrar en kvinna--Det är förmätet — Det är en utmaning — — O vad Ni retar mig som karl — (Sjunker ihop) Och vad jag dyrkar Er — —

(De andra skratta. Irene kommer från fonden.)

FRU GRIP (sträcker fram handen mot Irene):

Hur känner du dig nu min älskling?

IRENE:

Jo tack, bättre.

FRU GRIP (till de andra):

Hon var så matt, stackars liten, så hon måste lägga sig på sin soffa.

NOTARIEN (till Irene):

Era ögon är alldeles röda och svullna som om Ni hade gråtit?

IRENE:

Det är möjligt, att jag har gråtit.77

FRÖKEN SANDBERG (till notarien):

Inga personliga anmärkningar, om man vill anses som en gentleman.

NOTARIEN:

Om jag lår litet förfriskningar, blir jag genast älskvärdare?

FRU GRIP:

För all del låt oss skynda oss att förtära någonting.

(Hon riDger. Portjärerna dragas undan i fonden. Man ser Johan i det bortre rummet lägga sista hand vid ett bord, dukat med té oeh andra dryckesvaror, kakor, frukt m. m.)

FRU GRIP (till Johan):

Var snäll och gå och skaffa cigarrer och cigarretter. Det har jag glömt.

NOTARIEN:

Och ta veckans skämttidningar med det samma.

(Johan går ut till höger.)

NOTARIEN:

Tillåt mig en närgången fråga, för ovanlighetens skull. Är det av snobbighet Ni håller Er med betjent? Eller är det för njutningen, att •dagligen se en man i en tjenares skepelse?

FRU GRIP:

Ingendera delen. Jag tycker helt enkelt, att det är lugnt och skönt att ha en karl i huset. Härom natten blev jag skrämd av ett buller.78

Jag trodde det var tjuvar. Aldrig har jag värderat Johan så mycket Som då. (Urskuldande) Villan ligger ju litet ensligt. Om vi vore tre ensamma damer här, vem vet, vad som kunde hända.

NOTARIEN:

Rollen av vakthund får vi behålla. Det är alltid något. (Under det ban, fru Grip och doktorn gå in i det bortre rummet) Kan inte jag få Johans tjenst, när han faller ur nåden? Mitt utseende passar bättre till platsen — —

FRÖKEN SANDBERG (till Irene):

Vad du är tyst i kväll? Är du ledsen?

IRENE:

Jag måste göra en uppoffring, som kostar på mig mera än jag på förhand kunde tro. Den har känts som en sorg. — Det är första gången jag måste hemlighålla något för Helena. — Det gör mig så ont, att jag har fått en hemlighet för henne. Det känns nästan som något orätt..

FRÖKEN SANDBERG:

Låt mig veta, vad det är som trycker dig?

IRENE:

Vad jag gärna skulle vilja berätta dig alltsammans. Men det skulle kännas som ännu större orätt mot Helena. Att ha en annan förtrogen än hon — — Vad hon då skulle känna sig sårad — — (i ångestfuü ton): Men om det bin-för svårt för mig att inte ha någon att tala med?79

FRÖKEN SANDBERG:

Kom då till mig.

IRENE:

Jag. hoppas i det längsta, att jag skall kunna reda mig med tystnaden. Men jag är rädd för notarien. Han säger så oväntade saker. Han skulle kunna slunga ut några ord, som kom Helena att fatta misstankar mot mig.

FRÖKEN SANDBERG (undrande):

Misstankar mot dig? Det förstår jag inte?

IRENE:

Han hanskas så oförsiktigt med sina tankar och hugskott. Jag känner verklig ängslan, att han skall skämta med mig. Han skulle ju ett tu tre kunna säga, att jag — — till exempel tyckte om någon, eller något sådant. Så att Helena hörde det.

FRÖKEN SANDBERG:

Vore det då så farligt?

IRENE (djupt känsligt):

Det vore förfärligt. — Ett litet frö till misstanke skulle kunna fastna, som aldrig gick bort.

FRÖKEN SANDBERG:

Men den möjligheten har väl Helena räknat med, att du en gång kommer att tycka om någon annan än henne?80

IRENE (förskräckt):

Nej visst inte. Det har hon inte. — Och hm' skulle jag kunna tycka om någon annan än henne. Det vore omöjligt.

FRÖKEN SANDBERG:

Skall jag be Sverker låta bli att skämta med dig eller retas?

IRENE:

Nej, säg ingenting. Han skulle kunna bli mycket värre. — Han hatar mig visst? Jag känner som om han vore i högsta grad fientlig mot mig.

FRÖKEN SANDBERG:

Den hemligheten kao jag anförtro dig, för -att i någon mån förklara hans uppförande och kanske göra dig en smula överseende. — Han -är svartsjuk på dig.

IRENE (bestört):

Yad vill det säga? Det förstår jag inte alls.

FRÖKEN SANDBERG:

Han älskar hopplöst och förtvivlat — Helena. Henne får han aldrig. Det inser han, men kan inte komma ifrån sin passion. Jag tycker det är synd om honom. Han blir mer och mer disharmonisk och går i ständig galghumor.

IRENE:

Att Helena då låter honom komma hit? Å, jag förstår, hon vet det inte.81

FRÖKEN SANDBERG:

Det gör henne ingenting. Hon skrattar åt. honom. Hon tror inte, att en man kan älska, åtminstone inte älska med smärta. (Reser sig) Nej, nu måste jag gå och servera té. Jag glömmer ju mina plikter. (Hon går in i det bortre rummet. Man ser henne och de andra röra sig, äta och dricka därinne och hör sorlet av deras röster.)

FRU GRIP (från fonden):

Vill du inte ha litet frukt, Irene? Jag har kommit över så utsökta druvor. Kom och försök dem? - °

NOTARIEN (följer efter fru Grip):

Tvinga henne inte att äta. Inte har man sinne för sådant, när man är kär. — Strandmark kunde inte äta en bit i går på hela da'n, han heller.

IRENE (utom sig):

Ni skämtar så outhärdligt. (Behärskat till fru Grip) Jag vill mycket gärna ha frukt. (Hon går hastigt ut i det bortre rummet.)

FRU GRIP (missnöjd):

Det får Ni aldrig göra om, herr Esbjörnsson. Ni får aldrig förfölja henne med häntydningar om kärlek och sådant. Då måste vi försaka ert sällskap.

NOTARIEN:

Bli inte ond, fru Grip. Jag skall försöka hålla inne med den sanningen, som snart alla vet utom Ni. Att Bo . Strandmark och Irene älskar varandra.

Kärlekens Rival.

S"82

FRU GRIP (med indignation):

Vilket djärvt påhitt. Ni drar Er då inte för någonting. Sprid inte ut sådana fantasier, det förbjuder jag Er absolut.

Allt, som rör Irene, är för mig ett heligt område. Det får Ni inte

nalkas. (Hon ämnar gå ifrån hoDom.)

NOTARIEN:

Vänta litet. Låt mig få säga några ord nu, när vi är ensamma.

FRU GRIP (litet nervöst):

Var så god.

NOTARIEN:

Att Strandmark älskar henne, det vet jag.

FRU GRIP (kallt):

Det intresserar oss inte. Det har inte vi med att göra.

NOTARIEN:

Och att hon älskar honom, det känner jag på mig. (Bittert) Jag har en sådan talang att uppfatta, hur andra blir älskade.

FRU GRIP (med böljande oro):

Det Ni säger, kan jag inte tro. Det skulle helt enkelt döda mig.

NOTARIEN:

Man dör inte så lätt, fru Grip. Jag kommer kanske att leva till hög ålder. — Tänk om ödet har i beredskap åt Er något av den bittra dryck,83

som är min dagliga näring. Jag lever av mina kval, i stället för att de borde döda mig. Ocb kärleken drar näring ur allt, liksom svartsjukan. Helena, har Ni inte ett uns medlidande med mig? Skall varje atom av era känslor gå till den där flickungen, som snart överger Er och glömmer Er?

FRU GRIP:

Irene överger mig aldrig.

NOTARIEN:

Jag skulle vilja skilja henne från Er, först och främst för att jag älskar Er. Men också av hämd.

FRU GRIP:

Ni hatar mig?

NOTARIEN:

Ni älskar mig ju inte. Jag skulle vilja göra så tomt ikring Er, att Ni sträckte Er efter mig, som man sträcker sig efter ett halmstrå. Jag skulle vilja, att en nordpolsexpedition satte Er på ett isberg och seglade bort. Sedan skulle jag komma i ballong och ropa åt Er "jag sänker mig ned och hämtar Er, om Ni älskar mig, men inte annars". Jag skulle vilja att en karavan lämnade Er i öknen att försmäkta. Då skulle jag komma sprängande på en arab och rädda Er på sadelknappen, om Ni ville älska mig. Annars skulle Ni få dö i er ensamhet.

FRU GRIP (skrattar):

Vad Ni är grotesk. Tala inte till mig om84

er — kärlek. Den har ingen resonnans hos mig, det vet Ni.

NOTARIEN:

Det är det förfärliga med min förtärande eld, att den tar till bränsle vad som hälst, vatten så väl som olja. Jag

borde väl blivit avkyld, sä som jag genomskådat er natur. Min manliga lidelse borde väl vändas i motvilja inför er urartning.

FRU GRIP:

Nu går det för långt. Nu kan jag inte höra mer. Ni förolämpar mig.

NOTARIEN:

Nej, jag dyrkar Er. Jag vet, att er etiska höghet lyfter Er över allt oskönt förfall. I stället för motvilja känner jag bara en ständig, brinnande längtan, att kunna övertyga Er, att Ni tar fel. Att hänförelsen kan vinnas mycket bättre, mycket rikare på naturliga vägar. — Ni har haft otur i livet, och därför har Ni dragit falska slutsatser. Det är en vanlig företeelse, att känslofulla naturer söker skapa allmängiltiga sanningar efter sina egna privata motgångar. Men att Ni i halsdarrig envishet skall fortsätta kanske hela livet på den inslagna, orätta vägen, det tillintetgör mig av sorg.

FRU GRIP (mildare):

Det som är kvinnornas längtan, nämligen själisk harmoni, det föraktar männen. "Vi har snart hunnit så långt ifrån varandra, att vi,85

andligen talat, inte mer kan ha dag och natt på samma gång. — När Ni talar om kärlek, tror jag Er icke. Eller rättare, jag tror att kärlek är ett begrepp, som icke innebär tillgivenhet. Kvinnan passar icke för mannen, därför att han håller icke av henne.

NOTARIEN: Och det säger Ni till mig?

FRU GRIP:

Mannen längtar efter kvinnan, men han håller icke av henne. Han är icke hennes vän. (överlägset) Ack, tror Ni icke, att varje kvinna, som nått en viss mognad har intuition härvidlag? Tror Ni inte vi känner, att vi inte är omtyckta, om vi också är begärda. Om kvinnan vill bereda er njutning, då blir Ni artig och älskvärd, för att strax därpå förakta oss dubbelt. Det här är inte några falska föreställningar, det är verkligheten, som stormar inpå oss och tvingar sig- in i vårt medvetande.

NOTARIEN:

Ni misstyder en del tidsproblem, konkurrens och dylikt — —

FRU GRIP:

•Jag misstyder ingenting. Skyll inte på konkurrens. Er antipati är evig. — Ni tycker däremot om varandra. I litteraturen gråter Ni varandras tårar. Ni torkar varandras ögon. Ni jollrar långa, ömma fraser, som ser ut som smekningar om varandras synder och laster. Ni har86

med ett ord sympati för varandra. Men Ni känner solidariskt mot kvinnan. Och så tror Ni, att Ni kan göra oss lyckliga?

NOTARIEN:

Yi har den djärva tron, därför att det är vår innersta vilja.

FRU GRIP:

De intelligenta och förfinade kvinnorna tror inte längre på den goda viljan hos er. Men det kommer länge, att finnas massor av primitiva kvinnor kvar, till er tillfredsställelse. — Männen trivs ju förresten alltid häst med lägre kvinnor. Så förlusten bör bli ringa.

NOTARIEN:

Ni vet nog bäst själv, fru Grip, hur många män, som trivts i ert sällskap, och fått vingarne svedda. Ni talar mot bättre vetande. Och Ni tror på min kärlek, fast Ni förnekar det.

FRU GRIP:

Nej, så sannt jag det gör. - Lika så visst som männen i tidernas början gjorde gud maskulinum, lika så visst tror jag, att di blott dyrkar sig själva. Allt upphöjt tänkte ni er som en man. Där ser Ni genast den bristande sympatin. Ni satte er egen bild i skyn att tillbedjas. Vad är "vår herre" annat än den manliga egenkärlekens sigill på universum? Vad är er kärlek annat än självviskhet?87

NOTARIEN:

Till svar på allt detta, vill jag bara fråga, vad är er vänskap annat än självviskhet? Det är inte fröken Irenes lycka Ni vill bereda, utan er egen. Under sken av vänskap tar Ni hela hennes tillvaro för att ödelägga den. Hur kan Ni ersätta henne manlig kärlek och familjeliv? Den mänskliga tillvarons fullhet. De rikaste förnimmelser, som bjudas? Ni vill tvinga henne att tvivla på männens lyckliggörande förmåga. — Yet Ni varför? — Därför att livsforsen har kastat Er i dödvatten, och där vill Ni ha sällskap. — Hur kan Ni tro, att er självviskhet är mindre än min? Tänker Ni inte i första rummet på Er själv?

FRU GRIP (med övertygelse):

Nej.

NOTARIEN:

Det skall Ni få tillfälle att visa. (Upprörd,

umnar gå mot fonden.)

FRU GRIP (vänligt):

Nej, gå inte. Låt oss inte skiljas som fiender. Jag vill inte ha någon ovän. Min övertygelse vill jag behålla, men också fred med alla människor. (Vekt) Jag är ingen hård natur. Jag tycker inte om strider och stormar.

NOTARIEN (faller genast till föga inför hennes ton)

Om jag också gått i vrede, hade jag snart kommit igen och krupit för era fötter.88

FRU GRIP:

Det får Ni häller inte göra. Ni skall bara vara en trevlig gäst.

NOTARIEN:

Som välsignar sitt elände? Ja, varför inte. Hade jag inte det så hade jag ju ingenting.

(De gå in i det bortre rummet.

Scenen är ett ögonblick tom. Man hör röster, som tvista i tamburen.)

JOHAN (lågt):

Hör du inte, vad jag säger. Du får inte komma in.

NANCY (berusad):

Ge mig en cigarrett, hör du. Så skall jag gå sen.

JOHAN (har askar i handen, som han häller ifrån henne):

Härskapet är därinne. Di kan se dig vilken minut som hälst. Gå din väg ögonblickligen.

NANCY:

Jag orkar inte gå hem. .Jag går ned i ditt rum så länge.

JOHAN: Ja ja, bara du skyndar dig.

NANCY: Ge mig en cigarrett först.

JOHAN:

Är du tokig? Inte kan jag bryta upp asken.89

NANCY:

Det märks inte.

(För att hon ej skall bråka, ger ban efter. Hon tar en cigarrett. Sedan söker hon i hans ficka efter tändstickor, finner dem och tänder.)

JOHAN (söker hindra henne):

Du gör mig olycklig. Vi blir upptäckta.

NANCY:

Ä, min gosse, vi syns inte här vid dörren. Olycklig? Du brukar ju säga, att jag gör dig lycklig. Har du någon konjak där nere?

JOHAN:

Nej, inte en droppe. Sådant får du aldrig av mig, det vet du. Vad är det för rackarsäll-skap, du har varit i nu?

NANCY:

Principalen bjöd på punsch. Det var jubileum. Hans affärs hundraårsjubileum.

JOHAN:

Så du pratar. Gå na.

NANCY:

Eller femti eller tiårs — — Jag minns inte. Men det var en generös fäst.

JOHAN:

Det är också bedrövligt, att man skall bjuda dig på det som du inte tål. Att du inte kan säga nej? Det är riktigt ynkligt av dig..90

NANCY:

Tänk; inte på det nu, Johan lille. Det är inte så farligt.

JOHAN:

Det måste bli ett slut på ditt (hickande. Hade jag bara pängar så satte jag in dig på ett alkoholisthem.

NANCY:

Det är sista gången, det lovar jag dig. — Gå nu och sätt in den där laddningen. Jag väntar här. Jag kan inte gå ned för trappan ensam. Mina knän känns litet svaga.

JOHAN:

Stå i tamburen då så länge, men var alldeles tyst.

(Johan går in i det inre rummet, sätter askarne på ett bord, lägger skämttidningarne på ett annat. Fru Grip uppehåller honom med några ord.

Nancy tar ett par steg framåt för att kasta en blick på människorna därinne. Samtidigt kommer Esbjörnsson och doktorn samtalande från fonden.)

DOKTORN (förvånad, tül notarien):

Vem är det?

NOTARIEN (känner igen Nancy):

Vad i hela världen — — Ar det Nancy? Vad gör du här?

NANCY (med förtjust, laliande stämma):

Minsann är det inte Sverker? Tjenis på dig. Hur lever världen med dig sen sist?

(Hon går fram och räckor honom sin hand. Han tar den, dock utan entusiasm.)91

DOKTORN: Vem söker Ni här?

(Fra Grip, Irene, fröken Sandberg, Johan komma från tfoaden.)

FRU GRIP: Vad är det för en flicka?

JOHAN (skyndar fram för att föra ut henne): Vad tar du dig till?

NANCY (fortfarande vänd till notarien):

Hälsa Bo. Glöm inte att hälsa Bo. (Med rörelse): Säg honom att jag glömmer honom aldrig.

JOHAN (sliter i henne):

Kom ögonblickligen, säger jag.

NANCY (får syn på Irene):

Strandmark är så hygglig så. (Skrattar.) Jag-vet, att Ni skriver till honom — —

JOHAN (väser):

Men tig då. Tig, vad i — —

NANCY, (till Johan): Du har ju själv berättat det, Johan lilla — —

(Han drar ut henne åt höger.)

(Samtliga se på varandra ett ögonblick under pinsam tystnad. När den plågat honom tillräckligt länge börjar notarien vissla och tar sig en cigarrett ur fickan.)

FRU GREP: Vad var det för en stackars varelse?92

NOTARIEN (med en ironisk blick): Ödet kommer lämpligt och illustrerar era ord.

FRU GRIP:

Yad menar Ni?

NOTARIEN:

Det var en sådan där "lägre", som Ni unnar oss.

FRÖKEN SANDBERG: Ett oangenämt uppträde.

FRU GRIP: Minst sagt — —

FRÖKEN SANDBERG: Att Johan har sådana bekantskaper.

NOTARIEN:

Att Bo och jag har en sådan bekantskap, förvånar inte det mera?

FRU GRIP:

Nästan mindre.

NOTARIEN:

Nancy är en sådan flicka, som man känner — men inte skall kännas vid. — Hon var det åtminstone förr i världen,

på Uppsalatiden.

FRU GRIP:

Det som begravs i snö, kommer upp i tö.

NOTARIEN: Det är inte värt att ta det alltför seriöst.93

FRU GRIP:

Jo, det tycker jag visst man bör göra. — Tycker notarien, det är skämtsamt.

NOTARIEN:

Åhja, relativt.

FRU GRIP:

Skall unga män i alla tider leva utan moraliska ideal?

NOTARIEN:

Var i det goda sällskapslivet träffar jag en kvinna, som är (söker ord) kvinna? I vilken salong kan man tala ett naturligt språk med en dam? Nej, där får man sitta och förställa sig bland alla de konstlade fruntimren.

FRÖKEN SANDBERG:

Jag tycker just inte, att du förställer dig.

NOTARIEN:

Vill man slå sig lös en smula från alla de olidligt många banden, som vi lagt på oss själva och våra meddjur, då får man gå — annorstädes. Där man slipper tanter, kritiska ögon och pryda öron. — Damerna här tror, att fröken som var inne nyss, är dålig. Men det är hon visst inte. Hade hon fått bildning och samhällsställning, skulle hon lyst som en stjärna. — (Med en blick på fru Grip): Jag känner en viss ve-modsblandad sympati för henne just nu.94

DOKTORN:

Här finns nog ingen åklagare,-vad jag tror?

FRÖKEN SANDBERG:

Kära Sverker, vi känner alla dubbelmoralens, inkonsekvenser. Inte behöver vi uppta tiden med så gamla idéer.

NOTARIEN:

Om de höga, moraliska idealen aldrig ger en enda glad stund, då är ju en pigg och trevlig människa i alla fall mera värd. Men låt oss nu inte rota längre i våra syndiga privatnöjen. Det var slumpen, som spelade oss det här sprattet. (Till fra Grip, efter en blick på Irene): Men det kom kanske väl till pass för Er?

FRU GREP (förstår honom):

Att lära känna världen och männen sådana de är, det är smärtsamt, men nyttigt. Illusionerna är farliga.

FRÖKEN SANDBERG: Sådan var således Johans "trolovade?"

FRU GRIP:

Omöjhgt. Johan kan inte vara förlovad med en sådan slarva. En så utmärkt stadig karl, efter vad han hittills varit åtminstone.

FRÖKEN SANDBERG: Han sa' mig en gång, att han hade en trolovad.,95

NOTARIEN (till fra Grip):

Ni önskar väl inte, att det skall vara en mera tillfällig nyck?

FRU GRIP (eftersinnande): Tänk om det där bullret härom natten —

NOTARIEN (ser sig om, och när han finner Irene inbegripen i samtal med doktorn och ntom hörhåll):

Det var naturligtvis Nancy, som han tagit med sig hem.

FRU GRIP: Under mitt tak. Det är upprörande.

NOTARIEN: Men snälla fru Grip, var skall di träffas?

FRÖKEN SANDBERG (halft på skämt): Vilken altruistisk omsorg du lägger i dagen.

NOTARIEN:

Hon har nog inte ett eget rum. Och att ta ut henne, det är dyrt. — Di som sitter med villor på tolv, femton rum, di vet inte, vad hemlösa människor har för svårigheter med sin erotik.

FRU GRIP:

Fattas bara, att jag skulle upplåta mitt hus till dylika möten. Jag skall väl inte lägga hyende under lasten.

FRÖKEN SANDBERG: Di hyser kanske verklig tillgivenhet för var-96

andra? Då tycker jag det är synd om dem, att di har kommit i mer ofördelaktig dager, än di förtjänar.

FRU GRIP:

I morgon skall jag ta Johan i förhör. Jag har svårt att förlåta honom, att han så har svikit mitt förtroende. — Nu skall vi försöka inte tänka på det mera. (Till notarien): Läs någonting för oss, vill Ni det?

NOTARIEN:

Jag begär ju ingenting högre än att få en uppgift hos Er. Läsa högt, skriva brev, hålla garnhärvor, springa ärenden — —

(Fru Grip, notarien, fröken Sandberg gå ut i det bortre rummet.

' Doktorn och Irene sitta till vänster om bordet.)

IRENE:

Det gjorde mig så gränslöst ont om henne.

— Och vad Johan talade hårt till henne.

DOKTORN:

Han skämdes för henne. Och inte så alldeles utan anledning häller. Hon var bra onykter.

IRENE:

Jag skämdes så förfärligt på hennes vägnar.

DOKTORN:

Ni? Varför det?

IRENE:

Jag hade en så ohygglig föreställning, att det kunde varit jag.97

DOKTORN.

Det var också en sammanställning.

IRENE:

Jag kunde mycket väl ha varit som hon. Det är ju bara genom gynsamma omständigheter, jag blivit annorlunda. Jag kunde lika väl ha stått där berusad och pratat de där dumheterna. Om inte mitt omdöme blivit utvecklat, hade

jag burit mig lika tarvligt åt. Jag hade varit just som hon. — Vad allt är jag inte skyldig Helena!

DOKTORN:

Det är kanske helt annat material i Er.

IRENE:

Vem vet. Jag är alldeles ofrestad. — Och det där andra, hon berörde. Hennes förflutna. Hur skulle inte jag kunnat falla offer för första smickrande ord, första vänliga tilltal, som mött mig. — Hur oerhört håller jag inte av Helena för hennes vänlighet!

DOKTORN:

Ni har rätt. Miljön är av stor betydelse.

IRENE:

Varför skulle jag undgått så många fattiga flickors öde. — Men jag är rädd, jag skulle haft hämdkänslor.

DOKTORN:

Ni finner det grymt, att man har ett förhållande med en flicka och sedan lämnar henne

vind lör våg? Anser Ni, att man har ansvar hela livet mot en kvinna, som man haft en förbindelse med, låt vara endast en kort tid?.

IRENE:

Jag har verkligen inte hunnit skaffa mig bestämda åsikter om så svåra frågor. — Men det är något som upprör mig i de gängse kärleksförhållandena. En dunkel, gåtfull punkt, som jag inte kan uthärda att tänka på. (Upprörd, med låg röst): Att en man kan stå en kvinna så nära att de bliva till ett — — och så sedan — vid dager föraktar han henne så djupt, att han inte hälsar på henne, inte känner igen henne utan anser sig stå högt över henne. Jag kommer inte igenom det där. Det är så förfärligt oädelt. (Döljer ansiktet i händerna, brister i gråt.) Och till och med män, som man beundrar och håller av---

DOKTORN (rörd av det äkta i hennes sorg):

Snälla fröken, tag det inte så hårt. — Vi män är ju slavar av det bestående lika väl som ni kvinnor. Och vi får minsann också lida, vad våra gärningar värda äro. Vi är resultatet av miljön, vi också. Vi drivs fram av lagar, som vi inte skapat. Vi tänker med hjärnor, som vi häller inte skapat själva. — Om vi voro annat än automater vi människor, är jag övertygad om, att vi skulle ordna kärleken och vad därtill hör, på ett förnuftigare och angenämare sätt än vad nu är fallet, med all den sorg och skam, som följer med snart sagt varje erotisk handling, för att ej säga tanke.99

IRENE (försöker bemästra sig):

Helena har nog rätt, att kärleken borde upphöra.

DOKTORN:

Kanske bör kärleken icke upphöra. Om kvinnor och män drömmer, väntar, hoppas allt av det motsatta könet och icke av sitt eget, går kanske verkligheten i drömmarnes spår. Generationer efteråt få kanske skörda, vad de föregåendes längtan sått. Tro inte att jag har några teorier om detta. Man kan aldrig vara nog försiktig. Det är bara hugskott. — Mannen blir kanske till slut, vad kvinnan i sina bästa stunder drömt honom vara och vice .versa. Men då får inte män sluta att drömma om kvinnor och kvinnor om män. Inte upphöra att tro, att lyckan ligger hos det motsatta könet, inte hos ens eget. Det är tron det kommer an på. (Han ser på henne Hon sitter tyst, med näsduken tryckt mot ögonen.) Yid

er ålder var jag optimist. Det är jag kanske ännu i botten, fast det ligger mycket aska över elden. Då trodde jag på en snar, harmonisk utjämning av allt det skeva och snedvridna i våra förhållanden. Men det fordras, att tron på mänsklighetens framåtgående är mycket stark, för att det skall vara något kvar efter tjugo års praktik. Jag har dock en smula kvar, åtminstone som förhoppning. Och den gör livet lättare. Annars blir ju arbetet som att sitta vid en flodstrand och ösa vatten med ett såll. — Yar glad nu igen fröken Larsson. Yid er ålder har man stora möjligheter kvar.100

IRENE (lågt):

Di kan vara för stora. — Och man kan få för mycket kärlek också. Ju mer man får, dess mer blir man skyldig. — Jag tycker det är svårt att leva.

DOKTORN:

Det var en oväntad bekännelse av Er.

IRENE:

Jag ångrar den. Den undslapp mig mot min vilja.

FRU GRIP (från fonden):

Vill ni inte komma och höra på? Notarien läser för oss så förtjusande lyriska dikter.

IRENE:

Jo, vi kommer. (Bedjande): Helena! Ett ord!

FRU GRIP (kommer):

Kära Irene, varför håller du dig undan? Är du ännu trött? Då slipper du att sällskapa. Då får du gå in i ditt rum.

IRENE (drar fru Grip mot förgrunden. Lågt):

Jag vill hålla mig uppe. — Du har väl undrat över, vad hon sa' den där flickan — om brevet?

FRU GRIP:

Jag tänkte fråga dig sedan om det. (Lägger händerna på hennes axlar, ser henne i ögonen.) Var

inte rädd att säga mig sanningen, älskade Irene.101

IRENE:

Jag säger dig sanningen. Brevet innehöll ingenting av vikt.

FRU GRIP (känsligt):

Om det är så — att du föredrar någon annan framför mig? Säg mig det? För mig inte bakom ljuset. Vad det än kostar mig, din lycka skall gå framför allt. Det du tror vara din lycka.

IRENE (tar henne om halsen):

Jag föredrar ingen, ingen framför dig. (i söndersliten ton) Aldrig, aldrig.

FRU GRIP (upprörd, trycker henne intill sig):

Jag har den djupa förnimmelsen, att jag håller av dig högre än mig själv. Du har din frihet att gå ifrån mig, om du vill.

IRENE (med djupaste allvar):

Aldrig lämnar jag dig — förr än jag dör.

FRU GRIP (andas ut som efter en befrielse):

Dina ord gör mig en outsäglig glädje. — Jag hade en begynnande ångest — — Den stora vänskapen bedrar inte.

IRENE:

Det kan den inte. Förr skulle mitt hjärta brista.TREDJE AKTEN.

Samma rum som i föregånde akt.

På bordet står ett litet fat med kakor. Det är följande dag vid middagstiden.

(Fröken Sandberg, klädd i stort hushållsförkläde, sitter vid bordet. Irene, i hatt och kappa, går av och an på golvet.)

FRÖKEN SANDBERG:

Men tala då inte i så sorglig ton.

IRENE:

Du orkar inte höra på rnig?

FRÖKEN SANDBERG:

Jo visst. Men du skall inte vara så nedstämd. Kom med mig och baka småbröd i stället. Det är inte nyttigt för dig i dag att fara till kyrkogården.

IRENE:

Det var så länge sedan jag var vid föräldrarnes grav.

FRÖKEN SANDBERG:

Helena tycker ju inte om, att du går dit så ofta. Hon vill vara dig både far och mor.

IRENE:

Jag känner det som en lättnad, att mina föräldrar inte var så mycket för mig. Att jag inte är skyldig dem så mycket.103

FRÖKEN SANDBERG:

Livet då?

IRENE:

Ja livet. Men bara det — det är inte så förfärligt tryckande mycket.

FRÖKEN SANDBERG:

Helena slösar för mycket känslor på dig, det har jag alltid tyckt.

IRENE:

Om jag skulle dö — så hoppas jag först och främst, att hon inte sörjer för mycket. Och så önskar jag. att hon ägnade sig åt andra fattiga flickor. Inte en utan många. Hon skall inte ge så mycket på ett håll utan litet på flere håll.

FRÖKEN SANDBERG:

Du talar som om du redan vore borta.

IRENE (behärskat):

Det är möjligt, att jag lämnar Helena.

FRÖKEN SANDBERG:

Då blir det för att gifta dig.

IRENE:

Nej det blir det inte.

FRÖKEN SANDBERG:

Annars skall du inte lämna henne. Ta dig fram på egen hand i världen, det kan du inte. Du har ingen aning om vad det vill säga att förtjena sitt bröd.104

IRENE:

På alla tänkbara sätt är det svårt att leva. Det är så trångt för mig nu, så jag kan inte andas.

FRÖKEN SANDBERG: Men hur är det fatt egentligen?

IRENE:

Om jag kunde berätta för dig, hur jag känner mig? Men du skulle tycka, att jag blivit en bra usel människa.

FRÖKEN SANDBERG: Nej, det tror jag visst inte.

IRENE (med stigande smärta):

Helena satt hos mig flera timmar i natt. Hon satt vid min säng och talade så där innerligt och gott med mig som bara hon kan göra. (Med förtvivlan) Och hela tiden kände jag, att jag-avskydde henne.

FRÖKEN SANDBERG (bestört): Vad säger du?

IRENE:

Du förstår väl, att jag på samma gång håller mer och mer av henne.

FRÖKEN SANDBERG: Hur skall jag förstå det här?

IRENE:

Vårt vänskapsförhållande har blivit mig out-105

härdligt. Jag står inte ut med det-längre. — På samma gång tycker jag, att det är det enda värdefulla jag haft i mitt liv. Jag beundrar och vördar Helena. Jag vill dö för henne.

FRÖKEN SANDBERG:

Du är i en förfärligt söndersliten sinnesstämning. Inte går det här an. Du måste berätta alltsammans för Helena.

IRENE:

Aldrig ett ord. Du får inte förråda en stavelse hör du det, vad som än händer, (Hon griper

henne i axlarne och släpper henne först, när hon lovar.)

FRÖKEN SANDBERG:

Jag skall vara tyst.

IRENE:

Jag är så förbi av inre strider, att jag inte rår med mig själv. Hur skulle jag stå ut med att spela denna komedi för Helena år efter år? Hon tror, att jag finner min sällhet i hennes vänskap, att det är harmoni i min själ. Men det är något oemotståndligt, som drar mig bort ifrån henne, som gör, att jag inte uthärdar hennes närhet. Och aldrig skall jag våga säga henne sanningen. Det vore mord av grymmaste otacksamhet. — Jag känner en förtvivlad trötthet.

FRÖKEN SANDBERG:

Du borde stanna hemma. Du är sjuk. (Kännner på hennes händer) Iskalla.106

IRENE:

Det känns bara så, för du är så het.

FRÖKEN SANDBERG:

Men å andra sidan, kanske luften friskar upp dig.

IRENE:

Jag grips av en outsäglig sorg och ångest, när jag tänker på, hur mycket hon håller av mig, vad hon gjort för mig och vad jag ville vara för henne. Jag skulle vilja älska och tjena henne till livets slut. Jag ville, att hon vore mitt allt. Men tanken, att jag är instängd i det lilla rummet för hennes känslor, kväver mig. Hon har rätt till hela min själs tacksamhet, men min själ flyr henne. Vilken gräslig dubbelhet. Det är förfärligt.

FRÖKEN SANDBERG:

Beror det inte på, att du på senare tid fått en längtan åt annat håll? Du har börjat att drömma om en lycka av annat slag än den du känt hos Helena?

IRENE:

Jag är helt annorlunda än hon tror mig vara. Hennes "renhet" och hennes "oskuld" — det är så tomt för mig, det är som bara luft. Jag dras till glöd och berusning, till manlig kärlek, till allt det där som hon föraktar. Jag är så ovärdig hennes tillit och sympati, att jag blygs till döds. — Jag trodde, att jag skulle kunna tvinga mig till helhet och trohet, men min kraft har försvunnit.107

FRÖKEN SANDBERG:

Säg mig — tog det dig hårt det där i går kväll?

IRENE (lågt):

I mitt hjärtas hemligaste rum hade jag liksom en bild, i vit, ren marmor. Den föll i marken och gick i smulor. (Utom sig) Det borde ju ha känts som en befrielse. Jag trodde också först, att jag var räddad som genom en smärtsam operation. Men för mig finns ingen räddning. Om idealet går i smulor, än se'n? Har man inte ett brinnande hjärta i alla fall?

(Johan kommer från höger.)

JOHAN:

Herr Strandmark. (Fortsätter mot fonden.)

FRÖKEN SANDBERG:

Vem frågade han efter?

JOHAN:

Frun. (Johan går ut genom fonden för att anmäla honom, kommer sedan tillbaka och släpper in honom.)

FRÖKEN SANDBERG:

Jag kan inte visa mig så här. Jag går ut och kyler av mig litet, innan jag går tillbaka till Ugnen. (Går ut till vänster.)

(Irene står och drar på sig handskarne. Strandmark kommer från höger.)

STRANDMARK (bockar sig, småler en sinula bittert):

Jag kommer inte för att "umgås" med Er.108

IRENE:

Jag vet, att Ni ämnade göra en visit hos Helena.

STRANDMARK:

Den första och kanske den sista. — Om Ni står fast vid er önskan.

IRENE:

Mer än någonsin.

STRANDMARK:

Om jag också berättar det verkliga skälet för fra Grip?

IRENE:

Det har Ni naturligtvis rätt att göra.

STRANDMARK:

Nej fröken Larsson, jag skall inte säga ett enda ord, som Ni möjligen skulle önska att jag-inte sa'. Jag tror, att min känsla skall leda mig rätt därvidlag. - Går Ni bort?

IRENE:

Ja.

STRANDMARK:

Blir Ni länge borfca?

IRENE (stilla):

Kanske jag aldrig kommer igen.

STRANDMARK:

Hur skall jag förstå era ord?109

IRENE:

Det kan ju hända mig en olycka. Ingenting är ju så ovisst som livet.

STRANDMARK:

Talar Ni bara så där i allmänhet? Eller — är Ni upprörd? Jag känner inte riktigt igen Er?

IRENE:

Jag är ganska förändrad.

STRANDMARK:

Sedan när?

IRENE:

Sedan igår.

STRANDMARK: Yad hände igår då?

IRENE:

Mycket. Mer än som kan berättas på några minuter.

STRANDMARK:

Men en annan gång? (Upprörd) Det rör kanske mig också? Säg, rör det mig också?

IRENE (i sinnesrörelse): Ja det gör det.

STRANDMARK (ivrigt):

Då får jag väl höra det? Jag måste få höra det?

IRENE:

Nej. Det är alldeles för sorgligt.110

STRANDMARK (innerligt):

Ni kan inte förtiga det för mig i längden? Ni har inte hjärta till det?

IRENE (lågt):

Jag behöver inte berätta något. Ni kommer att gissa allt.

STRANDMARK:

Fröken Irene — nu är det nog gåtfulla ord. Låt det bli ett slut på det bär?

IRENE (räcker honom sin hand, ser på honom med tårar i ögonen, tar honom hastigt om halsen och kysser honom. Innan han hinner sluta henne intill sig, har hon skyndat ut till höger. Han är ensam en sekund, sliten mellan glädje och ångest. Fru Grip kommer från fonden.)

FRU GRIP (räcker honom handen, med sin vanliga förbindliga min):

Se herr Strandmark — — Det var ju artigt.

STRANDMARK: Jag ville förklara mitt återbud.

FRU GRIP:

Tag plats. — Vi fick inte det nöjet att se Er?

STRANDMARK: Det var jag, som inte fick det nöjet att komma.

FRU GREP: Ni blev så upptagen av arbete.111

STRANDMARK:

Nej, låt mig säga skälet rent ut. Jag fick inte komma hit för fröken Larsson.

FRU GRIP (försöker att förstå):

För Irene. — Å, det var det hon skrev till Er?

STRANDMARK:

Hon bad mig inte umgås här.

FRU GRIP:

Hon har hållit mig utanför detta. Om Ni vill ha en förklaring av mig så går det inte. Jag vet ingenting.

STRANDMARK:

Jag vill bara vädja till er barmhärtighet, fru G-rip. Behöver jag visas bort härifrån?

FRU GRIP (småler):

Det beror ju på, hur mycket Ni vill göra Irene till viljes?

STRANDMARK:

Det är för er skull hon förbjuder mig umgänget här.

FRU GRIP:

För min skull? Nej, nu tar Ni allt fel.

STRANDMARK:

Jo, det är för er skull. Hon tror, att Ni inte tycker om —112

FRU GRIP (skrattar):

Tycker om Er? Men det fordras ju inte för umgänge?

STRANDMARK: Hon tror, att Ni tycker illa om att se mig här.

FRU GREP (allvarligt): Jag tror, att det är ett helt annat skäl.

STRANDMARK: Och det skulle vara?

FRU GRIP: Ett övermått av finkänslighet.

STRANDMARK: Ja, det är det. Det är det jag säger.

FRU GRIP:

På annat sätt än Ni kanske uppfattat. Det är ju möjligt, att hon trott sig finna — hur skall jag uttrycka mig för att inte bli närgången —

STRANDMARK:

Säg ut, är Ni snäll. Ju uppriktigare Ni ville vara, dess bättre.

FRU GRIP:

Nå, då vill jag vara helt rättfram. Hon har trott sig finna ett varmare intresse hos Er för henne, än hon är böjd att besvara. Där har Ni hela lösningen på gåtan.113

STRANDMARK:

Jag önskar det vore så enkelt, höll jag på att säga.

FRU GRIP:

Så enkelt är det.

STRANDMARK:

Kan det inte vara en möjlighet, fru G-rip, att det är M, som är händ för den verkliga situationen?

FRU GRIP:

Knappast. Jag känner Irene så väl.

STRANDMARK:

Förlåt mig, om jag blir alltför rättfram. Men jag är mycket orolig. (Efter en strid med sig själv) Jag skulle bra gärna vilja veta, vad fröken Irene kände för mig, om hon vore fri från varje påtryckning och plikthänsyn?

FRU GRIP:

Från mig menar Ni? Men jag övar inte det minsta tvång på henne.

STRANDMARK:

Hon är bunden vid Er med en oerhört djup tacksamhet.

FRU GRIP:

Nej, herr Strandmark, hon är bunden vid mig med något mycket djupare än tacksamhet. En inre nödvändighet. Hennes själ kan inte undvara min själ. Sådan är vår vänskap.

Kärlekens Rival. 8114

STRANDMARK:

Jag tror det är tacksamhet.

FRU GRIP:

Ni vill tro det, därför att Ni omhuldar hoppet att vinna henne.

STRANDMARK (lågt):

Jag älskar henne så gränslöst. Därför är jag här. Jag kan ju inte låta min levnadslycka gå ifrån mig.

FRU GRIP:

Ni älskar henne, säger Ni? Är det som vargen lammet? Som jägaren villebrådet?

STRANDMARK:

Hur kan Ni tro så dåligt om mig?

FRU GRIP:

Finns det ingen anledning att tro Er vara — en vanlig flickjägare, herr Strandmark?

STRANDMARK:

Har Ni hört några dåliga rykten om mig?

FRU GRIP:

Skulle sådana kunna vara i omlopp?

STRANDMARK:

Ja, nog finns det tillräckligt stoff i mitt liv för att svärta mig för den som vill. Men några uselheter vet jag inte med mig. Några slags förförarekonster har jag aldrig praktiserat. Men115

med vad rätt förhör Ni mig? Har Ni någon sorts eganderätt till fröken Larsson?

FRU GRIP:

Det var en underlig fråga. Jag är hennes vän. Det är Ni, som vill ha eganderätt till henne.

STRANDMARK:

Jag skulle vilja se henne fri att välja oss emellan.

FRU GRIP:

Hon är fri. Men Ni begär väl inte, att jag skall hjälpa Er?

STRANDMARK:

Min lycka och min tortyr ligger i det hoppet, att hon skulle kunna hålla av mig — om inte Ni vore emellan.

FRU GREP:

Ni tror kanske, att jag håller på att döda en känsla, som börjat spira för Er?

STRANDMARK:

Det hemlighetsfulla förarbete som pågår, innan känslan slår ut, det behöver så litet för att avstanna. (Vädjande) Det är ju möjligt, att det även gäller fröken Irenes lycka? Vänskapen kan väl inte alltid vara henne nog?

FRU GRIP:

Det hörs, vad Ni förstår litet Irenes natur. Vad hon behöver är själiskt sällskap, inte så116

kallad kärlek, som i bästa fall bara är en dikt av längtande, ensliga människor.

STRANDMARK:

Hon bör väl ändå själv få avgöra?

FRU GRIP:

Tror Ni jag håller henne som slavinna? Det är hennes lycka jag vill, inte min egen. Jag skall inte lägga två strån i kors för att hindra Er vinna henne. Men jag kan säga Er på förhand, att det inte går. Och jag kan tillägga, att det gör mig mycket glad.

STRANDMARK:

Ni talar om vänskap. Kan inte jag också bli hennes vän? Och har inte jag också en själ?

FRU GRIP:

Vet Ni det har jag aldrig tänkt på — att en man har en själ. Gentemot kvinnan kommer den åtminstone sällan fram.

STRANDMARK:

Mitt livs hela strävan skulle vara att göra henne lycklig.

FRU GRIP:

Det är också mitt livs strävan. Och jag tror fullt och fast, att jag kan lyckas bättre än Ni, därför att Irene föredrar en kvinlig vän framför en manlig.

STRANDMARK (lidelsefuüt):

Nej, jag kan inte tro det.117

FRU GRIP:

Ni vill ha hennes kärlek. Ni vill ha henne till hustru. Lika så visst som det finns människor, för vilka det är för rått att äta kött, lika så visst finns det kvinnor, för vilka det är för grovt att leva i äktenskap. Ni har kanske aldrig träffat sådana kvinnor — ert umgänge har kanske varit av helt annat slag — men jag vet det.

STRANDMARK:

Jag kan inte disputera med er. Jag har inga bevis varken för det enda eller andra påståendet. Det är bara min stora längtan som talar. — Utan Irene kan jag inte leva,

FRU GRIP:

Inte jag häller. Vet Ni vad Irene är för mig? Den sent vunna lyckan. Jag är en utpräglad egoist med ett glödande behov att ge mig själv för någon. Jag har frusit hela mitt liv för den glödens skull. Nu är jag varm. (Känsligt) Det är inte utan, att jag känner medlidande med er. Det är något underbart rent och skönt och härligt Ni går miste om. Irenes personlighet är det ädlaste jag någonsin drömt om.

STRANDMARK:

Med er kan man ju inte strida. Ni har alla fördelarne. — Är man utesluten ur spelet, kan man ju inte vinna.

(Notarien kommer från höger.)118

NOTARIEN (sedan han hälsat):

Har du fått din beskärda del nu för episoden i går?

STRANDMARK:

Vilken episod?

FRU GRIP:

Vi har inte alls talat om det.

NOTARIEN:

Så storslaget. (Till strandmark) Jag skall berätta för dig sedan, hur avslöjade vi blev.

STRANDMARK:

Vilka vi?

NOTARIEN:

Du och jag — och Johan. Det manliga slödd-ret, som rör sig i detta rena hus. (Till fru Grip) Är inte doktor Lund också ovärdig att gå här? Jag tycker, att Ni skalle ha en kvinnlig läkare, för att inte beröras av manliga händer. Eller en eunuck.

FRU GRIP (sårad, men känsligt och milt):

Ni stackars män. Vad det gör mig ont om er. Alltid kretsar er håg och era tankar kring detta samma ämne. Vad det gör mig ont om er. Varför höjer ni er inte till en högre sfär? Tron på kärlekens illusion är ju ett bedrägeri. I tusentals år har vi närt och omhuldat den dåraktiga drömmen. Nu har den stora halmelden brunnit ned. Sinnligheten bereder ingen lycka. Att ni inte ser det? Att ni inte märker det på allt? Är ni då ohjälpligt blinda.119

NOTARIEN (nästan tillbedjande):

Gud, vad Ni är tjusande i er galenskap. Det vore nästan synd att böta er.

FRU GRIP (räcker dem sina bänder, som notarien med förtjusning, Strandmark motvilligt tar):

"Varför kan vi inte i stället få samarbeta för det goda? Bör vi inte alla besjälas av de ädlaste avsikter att föra varandra uppåt? Inte skall vi människor föra ett egoistiskt liv i vällevnad, utan ansvar för det godas seger. Nej, vi skall hjälpa varandra till det rätta. (Kommer ihåg något) Herrarne ursäktar ett ögonblick? Jag måste telefonera till doktorn, innan ban reser hemifrån. Annars träffar jag honom inte.

(Hon går ut till höger.)

NOTARIEN:

Hur avlöpte samtalet? Yann du något?

STRANDMARK:

Vad i guds namn skall jag ta mig till?

NOTARIEN:

Inte vet jag.

STRANDMARK:

Fru Grip vill helt och hållet låta Irene bestämma över sig själv.

NOTARIEN:

Hon säger så kära du. Det är ett stort självbedrägeri.120

STRANDMARK:

Hur som hälst, det spelar ingen roll. — Irene vill ju inte låta känslan avgöra. Om hon älskade aldrig så, skulle hon ändå säga nej. Det tycker hon är rätt.

NOTARIEN:

Du måste övertyga henne om att det är orätt.

STRANDMARK:

Hur skall jag det kunna, när jag inte får tala med henne?

NOTARIEN:

Det är kinkigt, det medger jag.

STRANDMARK:

Min belägenhet är helt enkelt förtvivlad. Om du en gång kunde ge ett allvarligt råd?

NOTARIEN:

Tror du det är roligt att spela den förståndige broderns roll hela livet? Jag som är ämnad till den hjälplösa känslomänniskan, som själv behöver råd. Jag som längtar efter den ljuva poesien, den drömmande lyriken, det stora sublima känsloruset. — Men man präglas av omständigheterna.

STRANDMARK:

Det är inte mitt fel.

NOTARIEN:

Sannerligen ett blandat nöje att vara född intelligent.121

STRANDMARK:

Hur skulle ett nöje kunna vara oblandat?

NOTARIEN:

Man blir använd här och man blir använd där. (Med en snck) Men di blir inte kära i en. Kvinnan bryr sig inte om intelligensen, annat än som förströende sällskap. Gud vet förresten, vad hon bryr sig om? Om inte ens ditt själsfodral kan avgå med seger? — Man faller offer för ironien och den torra förståndsskärpan, när man märker, hur dumt allting är inrättat.

STRANDMARK:

Inte dumt precis, men sorgligt. — Fru Grip kommer ju aldrig igen. Jag måste gå. Vill du vara snäll och framföra min avskedshälsning?

NOTARIEN:

Så gärna. Jag behövde just ett skäl för min vistelse här. — Var skulle jag förresten bättre använda min lediga måndag. Adjö med dig.

(Strandmark nickar åt honom och går nt till höger.

Johan kommer från höger med ett litet paket i handen.)

NOTARIEN:

Vad har Johan där? Är det händelsevis till mig?

JOHAN:

Det är ett litet paket, som jag skall lägga in i fröken Larssons rum. (Han ämnar fortsätta mot fonden.)122

NOTARIEN:

Hur står det till här sedan igår? (Tar sig en kaka.)

JOHAN (vänder om, stoppar paketet i sin kavajficka):

Tack bra. Det vill säga fröken Larsson lär vara sjuk. Jag hörde frun talade med doktorn.

NOTARIEN:

Jaså, det tog henne värst.

JOHAN (med harm):

Jag mister väl min plats, kan jag tro. „

NOTARIEN:

Vet Johan, vad som menas med retrospektiv svartsjuka?

JOHAN:

Nej.

NOTARIEN:

Vet Johan, vad som menas med svartsjuka?

JOHAN:

Nej. Jag har inte varit ute för det ännu, men jag vet ju ungefär, vad det är. Man kan ju gissa sig till att det är något otäckt,

NOTARIEN:

Det kan på samma gång vara ganska nyttigt. Det klarar förståndet, när det inte blir för våldsamt.

JOHAN (likgiltigt):

Gör det det?123

NOTARIEN:

Somliga människor vet inte, att di är kära.

JOHAN (står kvar av skyldighet):

Jaså.

NOTARIEN:

Tänk sig en ung flicka, som älskar en man, utan att hon ännu gjort sig reda därför. Hon förstår det inte. Så ställs hon hastigt inför ett kärleksförhållande, som den mannen har haft förut. Då kan det hända att hon känner en häftig smärta. Hon tvingas att fråga sig: varför är jag sårad? Varför lider jag? Det är den retrospektiva svartsjukan, som har avslöjat för henne hennes eget inre.

JOHAN:

Notarien menar fröken Larsson?

. NOTARIEN:

Jag talar bara i allmänhet. Vi jurister måste särskilt ägna oss åt studiet av svartsjukan. Den har så stor betydelse. — Sedan har vi den anti-ciperande svartsjukan, som sträcker sig över framtiden. Och sist den aktuella, som omsluter nuet. Den är den rimligaste. Att vilja äga den älskades både forntid och framtid är äganderättsbehovet drivet in absurdum. Strängt taget är den aktuella svartsjukan också mycket förkastlig. Man borde ju glädja sig åt all glädje, som kommer på den älskade personens lott, även om den inte kommer från en själv.124

JOHAN:

Är notarien sådan?

NOTARIEN:

Jag? — Jag ser det rätta. Jag talar om det för andra. Jag är präst, Johan. Och min predikan är den gamla kända, beprövade, som skall rida ut alla mänsklighetens stormar: gör som jag lär, men inte som jag lever. — (i annan tonj Men alla människor tycks vara frånvarande idag. Var är min goda tant, fröken Sandberg.

JOHAN:

Hon har visst gått i trädgården för att kyla av sig efter bakningen.

NOTARIEN:

Trädgården är inte större än att jag bör kunna finna henne. (Han går mot vänster) Jag stannar troligen till middag, Johan. (Johan öppnar dörren för honom. Han går lit till vänster.)

(Fra Grip kommer från fonden.)

FRU GRIP (i sträng ton):

Yad har Johan att säga?

JOHAN (uppriktigt):

Jag är mycket ledsen. Jag ber frun om ursäkt både på mina egna och Nancys vägnar.

FRU GRIP:

Först och främst, vad är det för en flicka?125

JOHAN:

Det är min trolovade.

FRU GRIP:

Vad menar Johan med det? Skall ni gifta er?

JOHAN:

Vi har trolovat oss inför magistraten. Så länge vi är fattiga, får vi väl knoga på var sitt håll. Men när vi samlat litet pängar skall vi skaffa oss ett gemensamt hem. Det blir väl inte förr än mot ålderdomen, kan jag tro. Det får bli min belöning för ett strävsamt och ordentligt liv.

FRU GRIP:

Ja, Johan är ordentlig. Därför förvånar det mig, att Johan vill ha en trolovad som dricker.

JOHAN:

Det är min stora sorg. (Energiskt) Men det kan botas och det skall botas. Jag misströstar inte om den saken. Men allting är ju en pän-ningfråga.

FRU GREP:

Vill flickan själv bli botad?

JOHAN:

Hon vill gärna bli nykterist som jag. Men hon kan inte motstå frestelsen, när hon ser alkoholdrycker. Det är det hon skall vänjas till. Bara jag får råd.

FRU GRIP:

Hur kunde Johan våga att ta in henne — nattetid — i mitt hus, under mitt tak?126

JOHAN:

Det var kanske mycket illa, men — — Ja, jag får be frun förlåta mig.

FRU GRIP:

Det var hänsynslöst mot mig. Och det var orätt i och för sig.

JOHAN (generad, ser ned):

Jag tyckte, att när vi var trolovade så--

FRU GRIP:

Det är sorgligt nog att di, som är gifta lever som gifta. Men att di, som inte är gifta gör det, är mycket illa. — För mig är det här ytterst obehagligt. Hur skall jag kunna ha Johan kvar? Inte kan jag utsätta mig för risken, att när som hälst få in en berusad flicka i mina rum.

JOHAN (i bedyrande ton):

Det skall aldrig hända mer, det lovar jag. (Nästan gråtfärdig) Nancy skall aldrig få komma i närheten av det här huset ens, det går jag i borgen för. Men inte vill jag gärna skiljas från henne helt och hållet. Yi har lovat varandra trohet, och vi kommer nog att hålla ihop så länge vi lever. — Både hon och jag hade nog ett och annat att förebrå oss i lättsinne förut,, men båda längtade vi efter något varaktigt. Någon att lita på och förtro sig till. Hon är så snäll och vänlig. Och om hon också inte har så värst gedigna och storartade egenskaper,, är hon ändå mycket för mig. Jag vill inte bryta127

med henne, så sätter frun det som villkor, är det ingen annan råd, än att jag får lämna platsen. Fast det kostar på mig my.cket, det försäkrar jag.

FRU GRIP:

Johan behöver inte lämna min tjänst, inte genast åtminstone. Men flickan måste bort. — Fröken Irene har bett mig göra något för Nancy — var det så hon hette? Det vill jag också. Jag vill hjälpa Johan med att bekosta en asylvistelse för henne.

JOHAN (rörd):

Jag får tacka så mycket. Det är mer än snällt av frun.

FRU GRIP:

Hur vi sedan skall ordna, när flickan kommer därifrån, Vet jag inte nu. (Fröken Sandberg och notarien kommer från vänster) Jag Skall tala mera med Johan senare. (Johan går ut till höger.)

FRU GREP:

Yar är Irene?

FRÖKEN SANDBERG (förvånad):

Yet du inte det? Hon har farit till kyrkogården, till sina föräldrars grav.

FRU GRIP (undrande):

Utan att säga mig ett ord? Det var inte likt henne.

FRÖKEN SANDBERG:

Hon är nog snart här igen.128

FRU GRIP:

Det vill jag hoppas. Annars har jag besvärat doktorn förgäves.

NOTARIEN: Är fröken Irene sjuk?

FRU GRIP: Hon är åtminstone inte frisk.

FRÖKEN SANDBERG:

Jag märkte vid frukosten i morse, att hon inte var sig lik. Hon hade inte ett spår till aptit och orkade knappt tala. Pion får väl influensa, fast doktorn säger den är slut.

FRU GRIP: Hon har hostat, sedan hon kom hem.

NOTARIEN: Hon får kanske lungsot.

FRU GRIP:

Man vet aldrig. Det man är räddast om, fruktar man alltid att förlora.

NOTARIEN:

Ja, det är bäst Ni är beredd. Om Ni förlorar henne — helt olycklig kan Ni ändå inte bli. Alla våra förnimmelser beror på jämförelser med dem, som har det sämre.

FRU GRIP: Det är inte sannt. Och ingen tröst.129

NOTARIEN:

Det är sannt och en stor tröst. Att se en annans sorg, minskar ens egen. - — När Ni blir olycklig, behöver Ni bara se på mig.

FRU GRIP:

Sådan är inte jag.

NOTARIEN:

Sådana är vi alla. Själva medlidandet är en stegrad känsla av att man har det bättre. När man njuter, är det med andras nöd som stimulans. — Har ni jämfört er någon gång med mig?

FRU GRIP:

Nej.

NOTARIEN:

Äntligen kan jag bereda er ett nöje. — Först det yttre. Ni är skön och rik. Jag är ful och fattig.

FRU GRIP:

Det betyder ingenting.

NOTARIEN:

Det betyder omätliga ting. Ni är till glädje bara med att visa er. Ni har makt. Ni kan göra människor lyckliga genom er godhet och era gåvor. Jag kan aldrig ge något. Kommer troligen alltid att leva i armod, efter som jag-saknar förtjänandets gåva. Jag kan aldrig vara något för någon. (Doktorn kommer från höger) Nu kommer doktorn och stör mig mitt i själavården.

Kårlekens Bival.

9130

FRU GRIP (till doktorn):

Jag får verkligen be om ursäkt. Patienten är inte hemma. Mig ovetande har hon gått ut. Det var mycket ledsamt det här.

FRÖKEN SANDBERG:

Men hon kommer säkert snart.

DOKTORN:

Jag skall dröja något så får vi se om hon infinner sig.

FRU GRIP:

Sitt ned kära doktorn. — Yi har ett härligt väder idag.

DOKTORN:

Härligt. — Varför öppnar ni inte?

FRU GRIP (slår upp glasdörren, andas in luften):

Det är full sommar. Hade Irene varit frisk skulle vi ätit middag ute på altanen. Nu bryr jag mig inte om någonting. Det är förunderligt. När man håller riktigt av någon, kan man inte längre njuta ensam, inte ens av vackert väder.

NOTARIEN (tar kakfatet, bjuder fra Grip):

Försök ändå en sådan här? Di är utmärkt goda.

FRU GRIP (avvisar honom):

Bjud doktorn.

NOTARIEN (bjuder doktorn):

Den där manien, att avsiktligt förgifta folk med mat och dryck — som på Borgiernas tid —131

har allt minskat betydligt, eller hur? Har ni mycket giftmordspraktik, herr doktor?

DOKTORN (smakar på en kaka, ler):

Ni kryddar maten?

NOTARIEN:

Mordens antal är visst i avtagande, men självmordens däremot växer. Om man får tro statistiken?

FRU GREP:

Människorna kanske hatar varandra mindre än förr?

FRÖKEN SANDBERG:

Men älskar också livet mindre? Vad beror det på?

DOKTORN:

Möjligen en större känslighet i deras nerver. — Ärftligheten spelar ju också in. Till och med bara vetskapen, att föräldrarne berövat sig livet kan verka som suggestion på barnen, att i en svår stund göra detsamma.

FRÖKEN SANDBERG:

Då ligger väl ändå benägenheten i blodet?

DOKTORN:

Det är det svårt att yttra sig om med någon säkerhet. Utan suggestionen skulle kanske frestelsen övervunnits.

FRU GRIP:

Klokheten bjuder nog tystnad om brott inför barn och ungdom.132

NOTARIEN:

Det är en sanning med modifikation. Jag använder mig mycket av brottmålshistorier i uppfostrande syfte. Det vet du nog tant Eva. Man behöver en förebyggande kriminaluppfostran.

FRU GRIP:

Den hoppas jag vi slipper. (Till doktorn) Det var en annan sak, medan vi väntar på Irene. Jag ville rådgöra med Er, hur man bäst skall ställa för den där stackars förfallna flickan.

NOTARIEN:

Nancy?

FRU GRIP (kallt till honom):

De herrar som varit med om att locka henne till dåliga vanor, vill kanske också hjälpa till att få henne räddad?

NOTARIEN:

Frågan är inte oriktig. Det är nu bara det, att varken Bo eller jag någonsin bjudit henne på spirituösa, vad jag kan minnas. Men det hindrar ju inte, att vi hjälper henne rätt och slätt som medmänniska.

FRU GRIP (med en handrörelse åt doktorn, att de knnna gå in i det bortre rummet):

Irene har bett mig att jag skall bekosta hennes vistelse på en asyl. Och det vill jag gärna göra, men först önskar jag litet närmare underrättelser — — (De gå samtalande ut genom fonden)133

FRÖKEN SANDBERG:

Jag vill också be dig om några underrättelser, Sverker.

NOTARIEN (låtsas allvarlig): Du betalar dem väl hoppas jag?

FRÖKEN SANDBERG:

Finns det inte något slags äktenskap vid sidan om det riktiga?

NOTARIEN: Något slags bigami?

FRÖKEN SANDBERG:

Människor, som av formaliteter är skilda från varandra, hur skall di göra?

NOTARIEN: Di skall — försaka.

FRÖKEN SANDBERG: Doktor Lund och jag skulle vilja gifta oss.

NOTARIEN: Jaså, det har gått upp för er nu?

FRÖKEN SANDBERG: Men hans fru vägrar att skiljas.

NOTARIEN: Har han frågat henne?134

-FRÖKEN SANDBERG: Fy, Sverker.

NOTARIEN: Man skall ju alltid misstro en karl?

FRÖKEN SANDBERG:

Han telegraferade i går och fick svar i dag. Ett absolut nej.

NOTARIEN: Nå, tänker ni resignera?

FRÖKEN SANDBERG:

Jag frågade Helena förut, om hon hade något emot, att vi ingick en fri förbindelse.

NOTARIEN: Det hade hon naturligtvis mycket emot.

FRÖKEN SANDBERG: Ja, om jag skall behålla min plats.

NOTARIEN: Du får väl lämna den?

FRÖKEN SANDBERG:

Sitt levebröd kan man inte lämna. — Ejnar föreslog mig att bli "husfru" hos honom. Men det är detsamma som att förlora sitt anseende, när det kommer ut att vi lever som äkta makar. — För övrigt vill jag inte göra mig så beroende av honom, när jag inte har någon laglig del i vad han äger. Det kunde ju hända,135

att vi inte kom överens, när vi träffades beständigt. Men då stod jag där vackert, om jag förlorat allt oberoende och mitt rykte dessutom.

NOTARIEN: Som bigamister får ni stränga straff.

FRÖKEN SANDBERG: Det kunde ju aldrig komma i fråga.

NOTARIEN:

Som osedliga frifräsare får ni det också hett, du i synnerhet. Det är bäst du tar din Matts ur skolan.

FRÖKEN SANDBERG (med harm):

Skall det inte finnas något skydd och värn för välfräjdade och arbetsamma människor? Är det ett brott att vilja förljuva livet för varann, innan man går i graven?

NOTARIEN:

Det är inte alls meningen, att livet skall förljuvas. Staten har inget inträsse av, att du och din Ejnar får det trevligt.

FRÖKEN SANDBERG: Det borde väl ändå ingå en smula i statens vyer?

NOTARIEN: Du är verkligen naiv.

FRÖKEN SANDBERG (resignerad): Nå, så får man då se tiden an. Kanske Helena småningom ger med sig.136

NOTARIEN:

Vad jag avundas dig din lilla beskedliga, snusförnuftiga kärlekslåga. Den ödelägger inga existenser.

FRÖKEN SANDBERG:

Man härdas. Litet mer för var gång. Jag har haft flere "lågor" och har själv fått släcka dem alla.

NOTARIEN:

Du är också den lyckligaste människa jag känner.

FRÖKEN SANDBERG (med vemod):

Lyckan består kanske inte i att vara lycklig?

NOTARIEN:

Den tragiska passionen har ju också en viss tjusning. Det har sin säregna charm att gå under.

FRÖKEN SANDBERG:

Käre Sverker, du hör minsann inte till den sorten.

NOTARIEN:

Jag rusar inte mot undergången, jag går sakta och säkert.

FRÖKEN SANDBERG:

Om vi skulle jämföra din och min känsla, vore din kanske mindre ödeläggande än min. Men ingen av oss hör till de tragiska figurerna. Och det är en vinst för både oss och andra.137

NOTARIEN:

Människor av din sort, tant Eva, di tror så stadigt på det moderata och det jämnstrukna, att di rent av tvivlar på att det finns något annat.

(Man hör ett skott från trädgården.)

FRÖKEN SANDBERG:

Vad var det?

NOTARIEN:

Ett skott. (Han öppnar dörren till vänster och ser nt. Vänder sig hastigt om och säger npprörd) Det har hänt en olycka. (Springer ut).

FRÖKEN SANDBERG (i dörren, ser ut):

Irene — på marken — (Ryggar tillbaka, trycker handen mot hjärtat) Gud, vad är det?

NOTARIEN: (Ropar utifrån):

Säg till doktorn.

FRÖKEN SANDBERG (spinger mot fonden, med darrande röst):

Doktor Lund — — Kom! Irene — — Hon har visst skjutit sig.

(Doktorn skyndar ut till vänster.)

FRU GRIP (med ett skri):

Irene — — (Hon vill följa doktorn, men hinner blott några steg, då hon vacklar och sjunker ned på en stol.)

FRÖKEN SANDBERG:

Hörde ni inte skottet?138

FRU GRIP (i nästan slocknad ton): Nej. (Hon sjunker ihop som i kroppsliga kval)

Är hon död?

FRÖKEN SANDBERG (stödjande): Ännu finns det kanske hopp.

FRU GRIP: Jag törs inte — Jag kan inte gå dit.

(Doktorn och notarien bära in Irene och lägga henne pä en soffa. Hon är blek, med slutna ögon och en röd fläck vid högra tinningen.)

FRÖKEN SANDBERG: Lever hon? Hon kan väl räddas?

DOKTORN:

Jag vill hoppas det. Yi måste genast till lasarettet.

NOTARIEN:

Kulan måste väl tas ut?

DOKTORN (häjdar fru Grip):

Nej, gå inte fram till henne. Hon blir upprörd, om hon får se er. Det är bättre ni håller er undan, ifall hon skulle slå upp ögonen.

FRU GRIP (går undan till vänster): Min älskling — Dör du ifrån mig?

DOKTORN (undersöker Irene, till notarien):

Telefonera efter ambulansvagnen.

(Notarien går ut till höger.)139

FRU GRIP:

Kan hon leva?

DOKTORN:

Det gör hon antagligen. Kulan har nog ej genomträngt benet. Jag tycker jag känner den i bakhuvudet under håret.

FRU GRIP (kvidande):

Jag kan inte fatta detta — Varför — Varför —

DOKTORN: Är Johan i närheten?

(Fröken Sandberg ringer.)

DOKTORN:

Jag skall förbinda henne provisoriskt därute.

FRÖKEN SANDBERG: Då skall jag skaffa förbandsartiklar.

(Hon går ut till höger.

Johan kommer in från höger. Han ryggar förskräckt tillbaka.)

DOKTORN (till Johan): Hjälp mig att bära ut fröken i hallen.

NOTARIEN (från höger): Vagnen kommer strax.

DOKTORN:

Jag följer naturligtvis med till lasarettet. Inom en halvtimme tror jag mig kunna lova, att operationen är gjord. Då telefonerar jag.

(Doktorn och Johan bära ut Irene till höger.)140

NOTARIEN (deltagande):

Förtvivla inte, fru Grip. Hon lever nog igenom det.

FRU GRIP (förkrossad):

Förklara det för mig? Varför gjorde hon det?

NOTARIEN:

Det var kanske ändå som jag misstänkte. Hon var söndersliten.

FRU GRIP:

Har jag förstått henne så litet? Nej, det är omöjligt.

NOTARIEN:

Ni får väl fråga henne, när ni har henne åter.

FRU GRIP (klagande):

Var det ändå kärleken? Är det den som drivit henne i döden?

NOTARIEN:

Kärleken och vänskapen, fru Grip. Di blev henne för mäktiga båda.

FRU GRIP (tillintetgjord):

Hon lever. — Men hon är förlorad för mig. Jag är ensam härefter. Mitt liv är slut.

NOTARIEN:

Ni tog fel ett par gånger. Det blir att börja på nytt. Många får göra det,

v

FRU GRIP:

Hur kunde jag ana, att hon kände sig som i fängelse.NOTARIEN:

Man skall inte hålla av folk så mycket, att man berövar dem friheten att vara sig själva.

FRU GRIP:

Jag gjorde ju allt, vad hon ville.

NOTARIEN:

Den som har elden blir tyrann eller slav.

FRU GRIP:

Irene var inte ett offer för min eld utan för sin egen.

NOTARIEN:

Därför att ni stängde den inne.

FRU GRIP:

En stor vänskap och — kärleken — ryms inte samtidigt i ett människohjärta.

NOTARIEN:

Kanske, med frihetens hjälp. — Men om vänskapen skall bli kärlekens svartsjuka rival, blir det stackars hjärtat ett lågornas rov.